

Bakalářská práce

Jazykový program zaměřený na rozvoj slovní zásoby dětí v MŠ

Studijní program:

B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Denisa Folková

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Jazykový program zaměřený na rozvoj slovní zásoby dětí v MŠ

<i>Jméno a příjmení:</i>	Denisa Folková
<i>Osobní číslo:</i>	P21000616
<i>Studijní program:</i>	B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra primárního vzdělávání
<i>Akademický rok:</i>	2022/2023

Zásady pro vypracování:

Cíl: Vytvořit a ověřit jazykový program zaměřený na rozvoj slovní zásoby dětí v MŠ, který bude využitelný i pro děti z cizojazyčně odlišného prostředí.

Požadavky:

- Studium odborné literatury,
- vytvoření jazykového programu,
- zpracování metodických materiálů pro jazykový program,
- ověření jazykového programu v MŠ,
- vyhodnocení účinnosti jazykového programu.

Metody:

- Strukturovaný rozhovor.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

ČERNÍK, J., IČO, J., VASILJEV, I., 2006. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Praha: (H&H). ISBN: 80-73-19-055-9.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Aktualizováno 1. 9. 2021. [vid. 24. 8. 2023]. Praha: MŠMT. Dostupné z <https://www.msmt.cz/file/56051/>

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-778-7.

ŠMELOVÁ, E., PRÁŠILOVÁ, M., a kol., 2018. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-1302-4.

ŽÁČEK, J., 2002. *Žáčkova encyklopedie pro žáčky*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01088-7.

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

20. dubna 2023

Předpokládaný termín odevzdání: 20. dubna 2024

L.S.

doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
garant oboru

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Děkuji PhDr. Janě Johnové, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost a cenné rady při konzultacích během celého procesu tvorby bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat mateřské škole, která mi umožnila ověřit vytvořený jazykový program a paní učitelce, která mi poskytovala zpětnou vazbu během výzkumu.

V neposlední řadě děkuji své rodině a svým blízkým za podporu po celou dobu studia.

Anotace

Závěrečná bakalářská práce, která nese název „Jazykový program zaměřený na rozvoj slovní zásoby dětí v MŠ“, se zabývá rozvíjením slovní zásoby u dětí předškolního věku, a to jak dětí českých, tak dětí z cizojazyčně odlišného prostředí. Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části popisujeme dětský vývoj řeči a komunikace s detailnějším zaměřením na předškolní věk, který současně charakterizujeme. Podrobněji se věnujeme jazykové výchově dětí v MŠ s důrazem na shody a rozdíly dětí českých a dětí-cizinců. Uvádíme vhodné metody pro efektivní rozvoj slovní zásoby všech dětí předškolního věku v MŠ.

V praktické části se věnujeme vytvořenému jazykovému programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ a jeho ověření v praxi. Uvádíme výsledky akčního výzkumu a vyhodnocujeme strukturovaný rozhovor s paní učitelkou.

Klíčová slova: předškolní věk; mateřská škola; dítě s mateřským jazykem češtinou; dítě-cizinec; slovní zásoba; jazyková výchova v MŠ; metody jazykové výchovy v MŠ

Annotation

The bachelor thesis „Language program focused on development of vocabulary in children in preschool“ deals with vocabulary development in preschool children, both Czech children and children from foreign language backgrounds. The thesis is divided into two parts. In the theoretical part we describe and characterize child’s speech and communication development with a more detailed focus on preschool age. We take a closer look at language education for children in kindergarten with an emphasis on similarities and differences between Czech and foreign children. We present suitable methods for effective development of vocabulary of all preschool children in kindergarten.

In the practical part we focus on the created language program „Learning and recognizing new words“ and its practical use. We present the results of the action research and we evaluate a structured interview with the teacher.

Keywords: preschool age; kindergarten; child with Czech as a first language; child foreigner; vocabulary; language education in kindergarten; methods of language education in kindergarten

Obsah

Úvod.....	11
1 Vybrané kapitoly vývoje předškoláka	13
1.1 Charakteristika dítěte předškolního věku	13
1.2 Vývoj řeči a komunikace	14
1.2.1 Dítě a jeho řeč od narození do tří let.....	15
1.2.2 Vývoj řeči a komunikace od tří do šesti let	16
1.3 Paměť a vnímání v předškolním věku	18
2 Jazyková výchova v MŠ	20
2.1 Jazyková výchova dětí s češtinou jako mateřským jazykem v MŠ	20
2.2 Jazyková výchova dětí s odlišným mateřským jazykem v MŠ	21
3 Vybrané metody pro rozvoj jazykových dovedností v MŠ	25
3.1 Předčítání	25
3.2 Obrázkové knihy a aktivity s obrázkem	25
3.3 Říkadla, básničky, písně, rozpočítadla.....	26
3.4 Dramatizace	27
3.5 Vyprávění.....	27
4 Cíle a výzkumné otázky	28
4.1 Cíle.....	28
4.2 Výzkumné otázky	28
5 Jazykový program.....	29
5.1 Jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“	29
5.2 Představení programu „Učíme se a poznáváme nová slova“	31
5.2.1 Metodický list č. 1 – Oblečení	32
5.2.2 Metodický list č. 2 – Ovoce a zelenina	34
5.2.3 Metodický list č. 3 – Hygiena	38
5.2.4 Metodický list č. 4 – Pomůcky	41

5.2.5 Metodický list č. 5 – Můj kamarád	44
5.2.6 Metodický list č. 6 – Mateřská škola	47
5.2.7 Metodický list č. 7 – Počasí	50
5.2.8 Metodický list č. 8 – Město a prostředí okolo mě	53
6 Metodologie šetření	56
6.1 Výzkumné metody	56
6.1.1 Akční výzkum	56
6.1.2 Strukturovaný rozhovor	57
6.2 Průběh šetření	58
6.3 Charakteristika výzkumných souborů	60
7 Výsledky šetření	61
7.1 Výsledky akčního výzkumu.....	61
7.2 Vyhodnocení strukturovaného rozhovoru	65
Závěr	67
Seznam použitých zdrojů.....	70
Seznam příloh	72

Seznam použitých zkratk a symbolů

apod. – a podobně

dítě s OMJ – dítě s odlišným mateřským jazykem

Kurikulum ČJD – Kurikulum češtiny jako druhého jazyka pro předškolní a základní vzdělávání

MŠ – mateřská škola

např. – například

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

s. – strana

tzn. – to znamená

ZŠ – základní škola

Úvod

V současné době stále stoupá počet dětí-cizinců ve třídách MŠ. Není tedy neobvyklé, že se v tomto prostředí s dětmi, které mají odlišný mateřský jazyk, běžně setkáváme. Řada dětí-cizinců se potýká s nedostatečnou znalostí českého jazyka, která je často staví do nepříjemných situací. Snahou pedagogů je začlenit děti s odlišným mateřským jazykem do kolektivu dětí s mateřským jazykem češtinou a současně poskytnout kvalitní jazykovou podporu. Zároveň i některé české děti mají problém se slovní zásobou a celkovou komunikací, a tak je pro pedagogy v MŠ velmi náročné uzpůsobit vzdělávací program, metody, formy a přístup k dětem tak, aby byly jazykově podporovány všechny děti.

Bakalářská práce se zabývá rozvojem slovní zásoby všech dětí předškolního věku. Důraz je kladen na jazykovou podporu a rozvoj slovní zásoby u dětí z cizojazyčně odlišného prostředí.

V teoretické části bakalářské práce stručně popisujeme vývoj řeči a komunikace od narození do tří let věku dítěte, přičemž se podrobněji věnujeme shodné problematice u dítěte předškolního věku a současně předškolní období stručně charakterizujeme. V následující kapitole se zaměřujeme na jazykovou výchovu v MŠ, a to u dětí s mateřským jazykem češtinou i dětí s odlišným mateřským jazykem. Snažíme se uvést shody a rozdíly mezi jazykovou výchovou českých dětí a dětí-cizinců. Jsou zde představeny vhodné metody pro rozvoj jazykových dovedností všech dětí v MŠ, které se odráží v praktické části bakalářské práce a byly využity ve vytvořeném jazykovém programu.

Praktická část je věnována cílům a výzkumným otázkám, které byly stanoveny pro realizaci výzkumu. Podrobně je v této části představen vytvořený jazykový program nesoucí název „Učíme se a poznáváme nová slova“ s jednotlivými metodickými listy. Dále popisujeme čtyřměsíční průběh šetření ve vybrané třídě MŠ, interpretujeme výsledky akčního výzkumu a představujeme vyhodnocení strukturovaného rozhovoru. V závěru bakalářské práce odpovídáme na vytyčené výzkumné otázky.

Cílem této bakalářské práce je vytvořit a ověřit efektivní jazykový program, který bude užitečný pro práci pedagogů v MŠ a současně bude dětem poskytovat hravou a zábavnou

formu učení. Doufám, že tato práce přinese mnoho výhod při jazykové výchově všech předškolních dětí.

1 Vybrané kapitoly vývoje předškoláka

Dle Vágnerové (2005, s. 201) je předškolní věk zásadním vývojovým obdobím, kdy dítě především poznává svět okolo sebe a učí se v něm fungovat.

Při tomto složitém procesu se prudce vyvíjí řeč dítěte, která úzce souvisí s vývojem paměti, vnímání a dalšími poznávacími procesy důležitými pro život (Koťátková, Průcha 2013, s. 108).

1.1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Období předškolního věku je podle Thorové (2015, s. 383–395), ve shodě s Vágnerovou (2005, s. 173) vymezeno mezi třetím a šestým rokem věku dítěte. Toto období lze označit za velmi významný milník v životě dítěte, protože dochází k několika zásadním změnám. Během předškolního období se dítě vyvíjí a zdokonaluje v řadě oblastí. To je jeden z důvodů, proč nalezneme v literatuře vícero označení pro tuto životní etapu jedince. Autorky označují předškolní věk také jako „Zlatý věk dětské kresby“ nebo „Věk hry“.

V předškolním věku dítě nastupuje do mateřské školy (dále jen MŠ), což je pro dítě zcela novou životní etapou, která si s sebou nese několik nových poznatků, povinností a zkušeností. Dítě se setkává s doposud pro něj neznámým prostředím, autoritami a vrstevníky. Prochází si složitým procesem adaptace a všechny tyto zkušenosti vyžadují po dítěti nabývání samostatnosti, která je v MŠ vyžadována. Předškolní dítě si udržuje svůj pořádek, samo se obslouží, dává pozor na své věci a celkově se snaží být více samostatné (Thorová 2015, s. 390, 395).

Pohybová oblast

Charakteristickým rysem předškolního dítěte je růst, kdy se mění především stavba těla. Změn si všimneme především v proporčnosti dětského těla, což umožňuje dítěti být více koordinované při pohybových činnostech. S probíhajícím růstem se zkvalitňuje jemná i hrubá motorika a díky tomu dítě projevuje zájem o nové aktivity. Oblíbenými bývají zejména výtvarné a pracovní aktivity, či experimentování s různými materiály (Thorová 2015, s. 390).

Kořátková, Průcha (2013, s. 104), stejně tak Thorová (2015, s. 382) se shodují, že u dětí v MŠ nelze přehlédnout zálibu v pohybu. Dítě je v tomto věku aktivní, plné energie a prostřednictvím pohybu si užívá legraci a zábavu. Potřebuje dostatek času k pohybovým aktivitám a hrám, aby došlo k naplnění potřeb. Můžeme si všimnout, že pohybové hry a pobyt venku bývají jedny z nejoblíbenějších u dětí předškolního věku.

Sociální oblast

Podle Thorové (2015, s. 390, 391) mizí u předškolního dítěte s narůstajícím věkem dětský egocentrismus. Dítě se tak učí trávit čas se svými vrstevníky, utváří si nové sociální vztahy, učí se respektu, kooperaci a komunikaci s druhými.

Vztahem, který vzájemně probíhá mezi dětmi předškolního věku, se zabývá Matějček (2013, s. 48), který současně tvrdí, že k MŠ a dítěti neodmyslitelně patří kamarádi. Především v tomto věku děti projevují zájem poznávat nové vrstevníky, chtějí s nimi trávit čas, sdělovat své zážitky, hrát různé hry a užívat si s nimi zábavu. Prostřednictvím společně stráveného času si utváří nová přátelství, která mnohdy přetrvávají do budoucna.

1.2 Vývoj řeči a komunikace

„Komunikace (z lat. Communicatio = společná účast, sdílení) znamená dovednost člověka užívat výrazové prostředky nejen k výměně informací, ale i k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů“ (Thorová 2015, s. 224).

Komunikace je důležitým nástrojem pro mezilidskou interakci. Slouží lidem především k vyjadřování svých pocitů, myšlenek, je považována za důležitý prvek při fungování ve společnosti a lidé si díky ní vytváří sociální vztahy (Thorová 2015, s. 224).

Lidská řeč představuje několik podob. Právě díky těmto podobám mají lidé možnost dorozumívat se a komunikovat řadou způsobů. Vzhledem k praktické části této závěrečné bakalářské práce se zaměříme převážně na lexikální rovinu jazyka dětí předškolního věku. Jak Thorová (2015, s. 229), také Bednářová, Šmardová (2015, s. 29) vysvětlují lexikální rovinu jazyka jako určitou slovní zásobu, které děti rozumí. Tato slova běžně užívají, pojmenovávají objekty okolo sebe a rozumí pokynům od ostatních.

1.2.1 Dítě a jeho řeč od narození do tří let

Řeč se vyvíjí již od raného věku dítěte. První známky mateřského jazyka lze zaznamenat již v 8. měsíci věku dítěte (Thorová 2015, s. 226, 227).

Vývoj řeči je dlouhodobý proces, při kterém zaznamenáme výrazné změny a pokroky v jazykové oblasti. V následující kapitole stručně charakterizujeme vývoj řeči od narození do tří let věku. Následně se podrobněji zaměříme na předškolní věk.

Novorozenec

Za novorozenecké období jsou označovány dle Thorové (2015, s. 342) první dva týdny života. V tomto čase se novorozenec dokáže sám projevovat různými zvuky, provádí všelijaké posunky a vysílá gesta, kterými se snaží něco sdělit. Často se vyjadřuje křikem, prostřednictvím kterého dává najevo celou škálu svých pocitů a potřeb. U těchto projevů snadno rozpoznáme křik, který bývá velice intenzivní a podrážděný. Tím upozorňuje své blízké okolí na to, že je s něčím nespokojený. Na druhé straně se může jednat o křik, který bývá spíše ustrašený a smutný (Kryčová 2018, s. 9).

Kojenec

V období kojeneckého věku mezi prvním a dvanáctým měsícem života pláč a křik stále přetrvává, ovšem s narůstajícím věkem se objevuje nový projev „broukání“, kterým kojeneček reaguje na podněty z okolí. Snaží se tak získat pozornost od ostatních a současně se zapojit do interakce mezi blízké osoby (Kořátková, Průcha 2013, s. 40).

Dalším verbálním projevem kojence, který následuje po broukání, je „žvatlání“. Lze ho charakterizovat jako spojování slabik. Tento projev je pro kojence typický a jedná se spíše o experimentování s hlasem, díky kterému vyjadřuje své emoce a usilovně se snaží o napodobení zvuků ze svého okolí. V průběhu období, kdy dítě žvatlá, začíná současně poznávat svůj mateřský jazyk a okolo prvního roku života se u kojenců objevují první slova (Thorová 2015, s. 356–364).

Batole

Zatímco u novorozence a kojence pravděpodobně neshledáme převratné změny týkající se vývoje řeči, u batolete v období mezi prvním a třetím rokem věku života bývá nárůst jazykových dovedností značně rychlejší. Dítě objevuje nová slova, seznamuje se s nimi a slovní zásoba stoupá přibližně o 1–2 nová slova za den. Dítě se snaží nově poznaná slova aktivně používat. Zprvu komunikuje jednoduchým pojmenováním, kdy své potřeby vyjádří jedním nebo dvěma slovy.

Výslovnost batolete je nepřesná. Slova jsou velmi specifická, spíše se jen podobají slovům, která užíváme. Často v těchto chvílích nemusíme dětem ani rozumět. Aby dítě mohlo vyjádřit své potřeby přesněji, projevuje o znalost slov stále větší zájem. Z tohoto důvodu nepřetržitě používá otázku „*Co to je?*“ S oblibou se ptá téměř na vše, čím je obklopené, a tak se z fáze, kdy experimentovalo s hláskami, dostáváme do období, kdy dítě začíná užívat jednoduché věty (Thorová 2015, s. 367–380).

1.2.2 Vývoj řeči a komunikace od tří do šesti let

Předškolní dítě projevuje nepřehlédnutelný zájem poznávat vše okolo sebe. Chce zkoušet nové činnosti, se kterými se doposud nesetkalo a projevuje radost z nově objeveného. Zvědavost dítěte můžeme považovat za jeden z důvodů, proč je předškolní věk velmi výjimečný a specifický pro rozvoj jazykových dovedností, nárůst slovní zásoby a celkovou komunikaci, která je důležitým nástrojem při procesu učení (Mertin, Gillernová 2015, s. 7–9).

Přestože je nárůst slovní zásoby jednou ze stěžejních charakteristik předškolního věku, jak uvádějí Šmelová, Prášilová (2018, s. 172) také Kořátková, Průcha (2013, s. 41), je nezbytně nutné brát v úvahu, že každý jedinec se vyvíjí svým individuálním tempem a potřebuje při svém vývoji odlišné množství času. Zejména ve slovní zásobě dětí lze spatřit značné rozdíly.

Na komunikační dovednosti dítěte má vliv několik faktorů, které je třeba zohlednit. Za jeden z nejdůležitějších faktorů je považována rodina. Rodina je pro dítě primárním socializačním prostředím, které dítěti poskytuje určité vzory komunikace, a ty mají

značný vliv na jazykový rozvoj dítěte. Na tomto tvrzení se shodují Kořátková, Průcha (2013, s. 42) i Kryčová (2018, s. 19, 20).

Řada rodin poskytuje dětem zcela pestré prostředí v jazykové oblasti a dítě je již v předškolním věku v komunikačních dovednostech velmi znalé a zdatné. Na druhé straně může dítě vyrůstat v prostředí, které pro něj nebude dostatečně jazykově bohaté, což může negativně ovlivnit jeho celkový vývoj. Z tohoto důvodu Průcha (2013, s. 41) tvrdí, že se můžeme v MŠ setkat s dětmi, které budou velmi dobře lexikálně vybavené nebo naopak s dětmi, které mohou v této oblasti strádat.

Řeč a celková lexikální oblast jazyka se v předškolním věku zdokonaluje především díky zvědavosti dítěte. Kryčová (2018, s. 12) spolu s Thorovou (2015, s. 387) popisují oblíbené otázky dětí, kdy z častého „*Co to je?*“ postupně přechází k otázce „*A proč?*“. Tuto otázku děti rádi používají při nepřetržitém vyptávání. Dítě tedy zprvu pouze pojmenovávalo jednotlivé objekty okolo sebe a nyní se postupně přesouvá do fáze, kdy touží vědět souvislosti a tím slovní zásoba opět narůstá.

Na tuto problematiku navazuje Matějček (2013, s. 48, 49), který se zmiňuje o upovídání dětí v MŠ. Nelze přehlédnout, že děti povídají nepřetržitě a téměř každá volná chvíle bývá pro ně vhodnou příležitostí, kdy si mohou něco povědět. O vyprávění svým kamarádům, paní učitelce i ostatním zaměstnancům v MŠ mají takový zájem, že komunikují při volných hrách, na vycházkách, dokonce i při řízených činnostech. Pro pedagoga může být složité děti utišit, protože vše, co si sdělují, je pro ně v danou chvíli velmi důležité.

Rámcový vzdělávací program (2021, s. 22), (dále jen RVP PV) uvádí, že v tomto období je důležité poskytovat dětem dostatečný prostor k jejich projevům a vytvářet vhodné příležitosti k tomu, aby došlo k naplnění potřeb dítěte v řečové oblasti. Je třeba, aby měla paní učitelka v tomto čase pochopení, byla trpělivá, vyslechla dítě a projevila dostatečný zájem o to, co chce dítě sdělit, popřípadě o čem si chce povídat. Pokud se děti tímto způsobem projevují, může pedagog tuto zkušenost považovat za pozitivní zpětnou vazbu, díky které ví, že v dítěti přirozeně roste zájem o komunikaci.

Pokud porovnáme batole a předškolní dítě, patlavost, která je z vývojového hlediska u batolete zcela přirozená se vytrácí a dětská řeč se značně zlepšuje především v oblasti artikulace (Šulová 2015, in Mertin, Gillernová, eds., s. 16).

Kryčová (2018, s. 12) spolu s Thorovou (2015, s. 395) popisují zkvalitnění dětského projevu, kdy se obě shodují v tvrzení, že stručné věty, které děti doposud užívaly, se v průběhu předškolního věku mění v obsáhlé, s čímž se začíná objevovat správné časování sloves a skloňování slov. Ve věku od tří do šesti let dětský slovník narůstá rychlým tempem. Na konci předškolního období obsahuje dětský slovník přibližně 5000 slov (Thorová 2015, s. 387).

1.3 Paměť a vnímání v předškolním věku

Postupné zdokonalování poznávacích procesů je další z charakteristik předškolního dítěte. Do těchto procesů spadá zejména paměť, vnímání, myšlení a řeč. Vzhledem k praktické části této závěrečné bakalářské práce se zaměříme především na dva procesy, paměť a vnímání a jaký mají tyto procesy vliv na jazykový vývoj dítěte v předškolním věku.

Paměť a vnímání spolu úzce souvisí. Lze je považovat za velice důležitý aspekt pro rozvoj jazykových dovedností dítěte. Prostřednictvím vnímání se dítě s novými slovy seznamuje a díky paměti dochází k následnému zapamatování nově poznanych slov (Kořátková, Průcha 2013, s. 98).

Aby děti v předškolním věku přijímaly informace, kterými jsou obklopeny, dokázaly vnímat, poznávat a následně si uchovat do paměti nová slova, využívají všechny smysly. Každý smysl je při tomto procesu velmi důležitý. Podle Lynch, Kidd (2002, s. 110) tu zastupuje zásadní úlohu zejména zrak. Podobně se vyjadřují i Bednářová, Šmardová (2015, s. 14–28), které zmiňují, že zrakové vnímání je úzce spjata s řečí dítěte. Můžeme si všimnout, že slova, která dítě užívá, jsou převážně spojena s jakousi vizuální zkušeností. Tedy s objekty, se kterými se dítě běžně setkává a má často na očích. Ovšem Kutálková (2010, s. 127) nedává přednost pouze jednomu smyslu, ale říká, že zapojení všech smyslů je pro děti k přijímání informací nejefektivnější.

S postupným zdokonalováním paměti a vnímání prudce narůstá zájem o hry. Mezi oblíbené řadíme zejména pexeso, puzzle, aktivity s obrázky, při kterých děti projevují zájem o pojmenovávání jednotlivých obrázků, skládání částí v celek, či vyhledávání objektů. Je vhodné, aby této příležitosti paní učitelka využila, děti podpořila

a poskytovala dostatek prostoru pro realizaci těchto aktivit, prostřednictvím kterých přispívá k jazykovému rozvoji dítěte (Thorová 2015, s. 390).

2 Jazyková výchova v MŠ

Hlavním úkolem MŠ je průběžné naplňování vzdělávacích cílů, které vedou k celkovému rozvoji osobnosti dítěte. Pedagogové v MŠ se snaží rozvíjet děti po všech stránkách a současně je vzdělávat tak, aby děti zažily úspěšný vstup do základní školy (dále jen ZŠ) a přechod z MŠ byl pro ně plynulý a bez problémů.

Zejména řeč dítěte je třeba v předškolním období neustále rozvíjet, a proto patří podněcování jazyka k jednomu z klíčových cílů předškolního vzdělávání (Šmelová, Prášilová 2018, s. 172).

Nejenže je rozvoj jazykových dovedností důležitý pro úspěšnost dítěte v následujícím vzdělávání, ale je třeba si uvědomit, že napomáhá celkovému fungování ve společnosti, a proto je mu v MŠ věnována výrazná pozornost.

RVP PV představuje pět vzdělávacích oblastí, které se snažíme u předškolních dětí rozvíjet. Jednou z nich je „Dítě a jeho psychika“, kam spadá podoblast „Jazyk a řeč“. V této oblasti by mělo být záměrem pedagoga především rozvíjení řeči, kterému můžeme napomoci vzdělávací nabídkou obsaženou v dokumentu. Ta je velmi pestrá a průběžným naplňováním cílů, od jednoduchého pojmenování objektů, kterými je dítě obklopeno vede až ke srozumitelnému projevu, který odpovídá věku dítěte. Existuje samozřejmě několik rizik, kterým je třeba se vyvarovat, aby byl rozvoj řečových dovedností úspěšný. Za příklad můžeme uvést, že dítě bychom neměli do komunikace nutit, měla by být zvolená vhodná a dostačující motivace k řečovým projevům dítěte, také je nutné, aby děti měly správný mluvní vzor a nebylo jim poskytováno příliš mnoho počítačové techniky (RVP PV 2021, s. 17–19).

2.1 Jazyková výchova dětí s češtinou jako mateřským jazykem v MŠ

Kořátková, Průcha (2013, s. 13) se zmiňují, jaký mají MŠ vliv na řeč a komunikaci dítěte. Paní učitelky si s dětmi často povídají individuálně i hromadně, nechají děti mluvit samostatně, popřípadě zařazují různé hry, které obohacují slovní zásobu a přispívají k lepšímu řečovému projevu dítěte. MŠ by tedy měla být komunikačně bohatým a dostatečně atraktivním prostředím k jazykovému rozvoji dětí.

Dle RVP PV (2021, s. 18) by pedagog neměl zapomínat na zajištění dostatku příležitostí k samostatnému projevu dítěte. Tento prostor lze vytvářet u volných her i řízených činností. Pedagogové mají v MŠ zásadní postavení, jelikož jsou pro děti jakýmsi mluvním vzorem. S dětmi řeč procvičují, každodenně komunikují a děti je velmi často napodobují. Proto je důležité, jakým způsobem a jak často paní učitelka s dítětem komunikuje i jak se slovně vyjadřuje, když není v přímém kontaktu s dětmi. Na toto téma navazuje Šulová (in Mertin, Gillernová, eds., 2015, s. 16), která uvádí, že pokud se s dítětem řeč neprocvičuje a není zde poskytován dostatek prostoru k samostatnému projevu, nedochází k rozvoji slovní zásoby a nerozvíjí se jazykové dovednosti, což může mít na dítě negativní dopad zejména pak v budoucím vzdělávání.

Zásadním klíčem ke správnému rozvoji řečových dovedností v jazykové výchově v MŠ bývá klidné tempo, správná artikulace, absence šišlání, jednoduché a srozumitelné věty, vzbuzování zájmu o komunikaci, vyprávění příběhů, vzájemná komunikace mezi paní učitelkou a dětmi a v neposlední řadě motivace (Kryčová 2018, s. 25, 26).

2.2 Jazyková výchova dětí s odlišným mateřským jazykem v MŠ

Záleská (2020, s. 14) definuje dítě-cizince následovně: „*Dítě-cizinec chápu jako nezletilé osoby pocházející z jakékoli evropské či mimoevropské země.*“

Autorka se také zmiňuje, že s dětmi-cizinci se v současné době v MŠ běžně setkáváme a jejich počet stále stoupá. S tímto tvrzením se ztotožňuje i Morgensternová (in Mertin, Gillernová, eds., 2015, s. 205).

Literatura, která se zabývá dětmi z cizojazyčně odlišného prostředí v českých MŠ, představuje hned několik termínů, kterými děti-cizince můžeme označit. Nováková (2020, s. 22) ve shodě s Linhartovou (2018, s. 10) používají termín „dítě s odlišným mateřským jazykem“ (dále jen dítě s OMJ), zatímco RVP PV (2021, s. 37) dává přednost termínu „dítě s nedostatečnou znalostí českého jazyka“. (Záleská 2020, s. 9) pak preferuje obecnější označení, a to sice „dítě-cizinec“. Mezi hlavní a společnou charakteristiku cizineckých dětí patří především komunikační bariéra, se kterou se potýkají.

Dítě, pro které je čeština druhým jazykem se objevuje ve složité situaci. Nejenže se adaptuje na nové prostředí, které nezná, ale současně se setkává s neznámými lidmi

a musí se vyrovnat s vědomím, že mluví odlišným mateřským jazykem oproti ostatním dětem (Linhartová 2018, s. 34). Cizineckému dítěti by se měla poskytovat především možnost, kdy bude ve verbální interakci s paní učitelkou a ostatními dětmi. Tímto směrem by měla být vedena i jazyková výchova. MŠ je vhodným prostředím pro jazykovou podporu dětí-cizinců, protože umožňuje dětem učit se češtinu jako druhý jazyk postupně. Průběžným věnováním se jednotlivým tématům nejsou děti zahlceny mnoha informacemi z několika oblastí.

Stejně jako u českých dětí i u dětí-cizinců je důležité si uvědomit, že každý jedinec je jiný, má za sebou určité zkušenosti, žije v odlišném prostředí a dosahuje jiné míry ve znalosti českého jazyka. Ve třídě MŠ se tak pedagogové mohou setkat s dětmi-cizinci, kteří jen částečně neumí český jazyk, s dětmi-cizinci jejichž znalost českého jazyka je nedostatečná nebo s cizinci, kteří česky neumí vůbec a ani nerozumí (Linhartová 2018, s. 14).

V jazykové výchově dětí s OMJ a dětí s mateřským jazykem češtinou v MŠ neshledáme příliš mnoho rozdílů. Dle vzdělávacího dokumentu RVP PV (2021, s. 37) mají všechny děti v MŠ společné vzdělávací cíle. Klade se však důraz na snahu pedagoga, aby bylo ke každému dítěti přistupováno individuálně. Dětem s OMJ během vzdělávacích činností lze nabízet stejné aktivity jako dětem českým, ale je vhodné výuku přizpůsobit tak, aby se děti s OMJ cítily co nejpřirozeněji. Individuální přístup lze uplatnit v podobě respektování neznalosti českého jazyka, dále je třeba tyto děti jazykově podporovat, poskytovat ohleduplný přístup a současně se snažit zapojit děti-cizince do kolektivu dětí, které nepocházejí z cizojazyčně odlišného prostředí (Linhartová 2018, s. 91). Literatura uvádí řadu metod a typů, které mohou paní učitelky v MŠ praktikovat s českými dětmi a současně v situaci, kdy třídu navštěvuje dítě-cizinec.

Maňásek, loutka, hračka

U společných i individuálních aktivit v předškolním vzdělávání bývají oblíbenými jakékoli činnosti, při kterých paní učitelka využívá loutku k vzájemné komunikaci s dětmi. Prostřednictvím maňáska, hračky nebo již zmíněné loutky pedagog motivuje děti. Záměrem je docílit efektivnější komunikace a snaha zapojit děti do činnosti. U těchto aktivit je loutka pomocníkem při komunikaci mezi dítětem s mateřským jazykem češtinou, pedagogem a dítětem s OMJ. Dítě-cizinec se tak snadněji zapojí mezi ostatní

děti, lépe odbourává pocit studu popřípadě strachu z již zmíněné komunikační bariéry, protože jeho pozornost se poutá na maňásků (Linhartová, 2018, s. 38).

Komunikace prostřednictvím obrázků

Řeč je úzce spojena se zrakovým vnímáním, a proto je vhodné dětem vše názorně ukazovat a využívat různých vizuálních prvků. Existuje řada obrázků, které se v MŠ využívají ke znázornění toho, co pedagog momentálně potřebuje komunikovat s dítětem. Vizuálně můžeme znázornit režim v MŠ, pravidla, různé aktivity, které děti čekají a další. Pokud dítě-cizinec jasně vidí, co po něm paní učitelka žádá, pomáhá mu tato vizualizace při představě toho, co ho čeká, což může odbourávat strach, který cizinecké dítě často pociťuje. Prostřednictvím obrázků mohou děti-cizinci sdělovat své potřeby a jednotlivě pojmenovávat objekty okolo sebe (Linhartová 2018, s. 38–45).

Jasná a stručná komunikace

U nejmladších dětí v MŠ je třeba pokládat jednoduché a jasné pokyny, nezahlcovat je množstvím úkolů a mluvit srozumitelně. V Kurikulu češtiny jako druhého jazyka pro předškolní a základní vzdělání (2021, s. 3), (dále jen Kurikulum ČJD) se uvádí, že obdobně by měla paní učitelka přistupovat i k dětem, které se potýkají s komunikační bariérou. Je důležité s dítětem komunikovat pomalu a nechat mu dostatek prostoru k porozumění a pochopení informací.

Instrukce je třeba zadávat postupně a využívat menší počet jednoduchých slov pro jasnost a srozumitelnost. Pokud dítě slovům nerozumí, je nutné poskytnout instrukce více názorně, popřípadě využít již zmíněné obrázky. Důležité je správně vyslovovat a artikulovat aby dítě vědělo, co po něm pedagog žádá a nedocházelo k nepochopení. Tyto děti bývají často zmatené, a proto bývá hlavní snahou pedagoga odbourání strachu z komunikace, aby se v této oblasti mohlo dítě dále rozvíjet (Linhartová 2018, s. 92, 93).

Opakování slov

Opakování slov a slovních spojení hraje u dětí s OMJ důležitou roli. Po fázi, kdy dítě slovům úspěšně porozumí, je nutné následné opakování, díky kterému dochází k efektivnějšímu zapamatování. Je vhodné užívat užší slovník a stejné znění slov, aby nebylo dítě příliš zmatené. Pokud se v MŠ objevují aktivity nebo rituály, které paní učitelky s dětmi často opakují, je důležité, aby byly vždy ve shodném, či alespoň

podobném znění. Tím docílíme, že dítě daným situacím lépe porozumí. Proto je opakování pro děti s OMJ zvlášť důležité a nemělo by se na něj zapomínat (Linhartová 2018, s. 92, 93).

Komentování situací

Společné a individuální aktivity s dítětem, či zapojení vizuálních prvků jsou mnohdy k procvičování a osvojování druhého jazyka nedostačující. Další možností, jak podpořit děti-cizince v druhém jazyce je komentování situací, které nastávají během dne. Komentování lze využívat u činností, kterým se v MŠ paní učitelka s dětmi běžně věnuje. Je vhodné komentovat průběžné aktivity (volné hry, řízenou činnost, procházku, odchod na toaletu, průběh svačiny, oběda, apod.) aby zejména děti-cizinci slova slyšely co nejčastěji. Je důležité, aby bylo prostředí MŠ pro cizinecké děti stejně komunikačně bohaté jako pro české děti. Tato forma poskytuje další možnost jazykového rozvoje dětí (Linhartová 2018, s. 91).

3 Vybrané metody pro rozvoj jazykových dovedností v MŠ

V MŠ se děti setkávají s každodenní komunikací, která probíhá nejen vzájemně mezi dětmi, ale také mezi dítětem a paní učitelkou, mezi dětmi a dalšími zaměstnanci MŠ. Už touto formou se pozitivně posilují řečové a komunikační dovednosti dítěte a procvičuje se slovní zásoba. Jazykovou oblast je potřebné rozvíjet i mimo běžné komunikační situace, a tak se v MŠ využívají různé aktivity a metody, které jsou nápomocné při rozvoji dítěte v jazykové oblasti. Širokou škálou aktivit se zabývá RVP PV (2021, s. 17, 18) v oblasti „Jazyk a řeč“, kde jsou obecně vypsány aktivity a metody spadající do této oblasti. V následující kapitole si vybrané metody představíme podrobněji.

3.1 Předčítání

S narůstajícím věkem předškolního dítěte stoupá schopnost udržet pozornost po delší dobu. Za jeden z příkladů můžeme uvést zvládnutí poslechu čteného textu. Pokud pedagog pracuje s textem tak, aby v dítěti vzbudil zájem, vhodně motivuje a jeho projev je pro dítě dostatečně atraktivní, bývá tato aktivita u dětí velmi oblíbenou a předčítání se řadí mezi vhodné metody pro rozvoj slovní zásoby. Mertin, Gillernová (2015, s. 169, 170) spolu s Bednářovou, Šmardovou (2015, s. 72) považují tuto metodu za jednu z nejefektivnějších.

Na text je možné s dětmi navázat prostřednictvím rozhovorů k danému příběhu, klást různé otázky vztahující se k ději, osobním zkušenostem, popřípadě navázat výtvarným ztvárněním příběhu. Dle RVP PV (2021, s. 18) je tato metoda žádoucí a měla by se v MŠ zařazovat, neboť je důležitá pro následující vstup do ZŠ. Je důležité zmínit, že napomáhá dítěti udržet pozornost a komunikovat.

3.2 Obrázkové knihy a aktivity s obrázkem

Mertin, Gillernová (2015, s. 163–169) a Thorová (2015, s. 387) se ve svých publikacích shodují, že děti projevují zálibu v obrázkových knížkách. V MŠ je důležité tuto příležitost využít a poskytovat dětem dostatečný prostor k samostatnému i společnému prohlížení

knih, tzn., že děti by měly mít ke knihám volný přístup. Díky této aktivitě se posiluje koncentrace dítěte, podporuje rozvoj fantazie a v neposlední řadě se přispívá k poznávání nových slov a pochopení jejich významu.

Samostatné prohlížení knih není jedinou z aktivit, která se s obrázkovými knihami, či samotnými obrázky nabízí. Bednářová, Šmardová (2015 s. 32) představují několik aktivit s obrázky, které můžeme s dětmi předškolního věku praktikovat pro posílení lexikální úrovně jazyka. Za příklad můžeme uvést jednoduché vyhledávání a pojmenování objektů na obrázku, popis obrázku nebo děje, který se na něm odehrává, či jeho domýšlení. Paní učitelka může pokládat dětem otázky: „*Kde?*“, „*Proč?*“ Dále se nabízí vyhledávání shod a rozdílů nebo tvoření nadřazených pojmů.

Všechny tyto aktivity s obrázky mají pozitivní vliv na rozvoj verbálního vyjadřování dítěte, který zastupuje klíčovou roli v následujícím vzdělávání.

3.3 Říkadla, básničky, písně, rozpočítadla

Kryčová (2018 s. 57) ve své publikaci zmiňuje práci s říkadly, písněmi, básničkami a rozpočítadly. Využití těchto aktivit bývá u dětí v MŠ velmi oblíbené a časté. Říkadla, básničky, písně a různá rozpočítadla jsou nedílnou součástí vzdělávacích aktivit v MŠ. Nejenže přispívají k celkovému rozvoji dítěte, ale bývají pro děti přitažlivé a zábavné.

Tyto aktivity mají značný vliv na jazykový rozvoj, zlepšení artikulace a podporu slovní zásoby. Aby nedocházelo k pouhému opakování slov, kterým děti nemusí rozumět, zapojuje se k již zmíněným aktivitám pohyb. Propojením pohybu a mysli dítě procvičuje svoji paměť, koordinaci pohybů, dále dochází k pochopení významu textu, efektivnějšímu zapamatování slov a v neposlední řadě se rozvíjí představivost dítěte. Pohybových prvků, které můžeme zařadit do říkadel, a dětských písniček se nabízí několik. Vhodná je dramatizace, tanečky, jednoduchá gesta apod. Říkadla a písniček je takové množství, že se dají vhodně přizpůsobit aktuálnímu tématu v MŠ, či slovní zásobě, kterou si děti potřebují osvojit. Vhodná říkadla nalezneme např. v Žáčkově encyklopedii pro žáčky (Žáček, 2002), kde se říkadla vztahují převážně k nějakému podstatnému jménu.

3.4 Dramatizace

RVP PV (2021, s. 18) ve shodě s Kryčovou (2018, s. 67) uvádí, že jednou z metod, ve které lze najít mnoho benefitů pro rozvoj jazykových dovedností dětí předškolního věku, je dramatizace. Prostřednictvím dramatizace děti posilují a procvičují slovní zásobu, komunikují se svými vrstevníky i ostatními účastníky dramatizace. V průběhu dramatizace se dítě může objevit v situaci, kdy je třeba, aby se spontánně vyjádřilo nebo improvizovalo. Touto formou přispíváme k srozumitelnému projevu, kterého by dítě mělo být schopné na konci předškolního vzdělávání.

Dramatizaci v MŠ lze realizovat několika způsoby, přičemž nemusí být příliš složitá. Námětů, které odpovídají předškolnímu věku, se nabízí vícero. Zprvu je vhodné začít jednoduchou dramatizací, kterou může být dramatizace zvířat, osob, či různých situací. Starší děti zvládnou dramatizovat příběh nebo pohádku (Kryčová 2018, s. 7).

3.5 Vyprávění

V MŠ by se nemělo zapomínat na vyprávění, které je efektivní metodou pro jazykový rozvoj dítěte. Vyprávění může paní učitelka v MŠ zařazovat před spaním nebo při individuální i společné práci s dětmi. Vyprávění pohádek, příběhů či zážitků s sebou přináší řadu výhod, mezi které patří nárůst slovní zásoby, rozvoj fantazie, představivosti, dítě se také učí naslouchat druhému a osvojuje si správnou gramatiku jazyka (Kryčová 2018, s. 25).

4 Cíle a výzkumné otázky

Závěrečná bakalářská práce s názvem „Jazykový program zaměřený na rozvoj slovní zásoby dětí v MŠ“ má vytyčené dva cíle a čtyři výzkumné otázky. Cíle se týkají vytvoření a ověření jazykového programu nesoucího název „Učíme se a poznáváme nová slova“ ve vybrané MŠ. Výzkumné otázky mají za úkol zjistit, zdali je program přínosný pro vytyčenou skupinu dětí, popřípadě jsou-li potřeba nějaké úpravy.

4.1 Cíle

1. Sestavit jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ pro děti předškolního věku s uplatněním pro děti z cizojazyčně odlišného prostředí.
2. Ověřit vyhotovený jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ v prostředí MŠ.

4.2 Výzkumné otázky

1. Umožňuje jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ rozšíření slovní zásoby u dětí předškolního věku?
2. Je jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ naučný i pro děti-cizince v MŠ?
3. Které aktivity vidíte jako nejpřínosnější pro rozvoj slovní zásoby všech dětí?
4. Naplňují zvolené aktivity vytyčené cíle programu „Učíme se a poznáváme nová slova“? Bude nutné na základě strukturovaného rozhovoru jazykový program upravovat?

5 Jazykový program

Pro tuto bakalářskou práci byl sestaven jazykový program, který by měl být nápomocný zejména pedagogům MŠ při jazykové podpoře všech dětí předškolního věku a současně využitelný pro děti z cizojazyčně odlišného prostředí.

5.1 Jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“

Pro jazykový rozvoj dětí v MŠ byl sestaven jazykový program s autorskými obrázky, zaměřený na rozvoj slovní zásoby u dětí předškolního věku s akcentem pro uplatnění dětí-cizinců, který nese název „Učíme se a poznáváme nová slova“.

S dětmi s odlišným mateřským jazykem se v současné době v prostředí MŠ běžně setkáváme, a proto je nezbytně nutné poskytovat těmto dětem jazykovou podporu a zapojit je do kolektivu dětí s mateřským jazykem češtinou. Hlavním cílem programu je rozvoj slovní zásoby u všech dětí předškolního věku.

Jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ se skládá z osmi metodických listů.

Cílem každého metodického listu je nárůst slovní zásoby v určité vzdělávací oblasti. Ke každému metodickému listu je doložena slovní zásoba o pěti podstatných jménech, která je pro děti zpracována formou autorských obrázků. Realizací aktivit v jednotlivých listech by měla slovní zásoba narůst o pět slov. Program obsahuje v součtu čtyřicet slov, která by si děti měly osvojit.

Témata s podstatnými jmény byla v jednotlivých metodických listech zvolena dle situací, se kterými se děti předškolního věku běžně setkávají. Zároveň témata korespondují s dokumentem RVP PV a všemi vzdělávacími oblastmi v něm obsaženými.

Jednotlivé metodické listy byly pojmenovány následovně:

1. Oblečení
2. Ovoce a zelenina
3. Hygiena
4. Pomůcky

5. Můj kamarád
6. Mateřská škola
7. Počasí
8. Město a prostředí okolo mě

Struktura každého metodického listu obsahuje název vzdělávací oblasti, téma, cíl, vytyčenou slovní zásobu o pěti podstatných jménech a návrhy aktivit, kterými může pedagog MŠ na metodické listy navázat a téma dále rozvíjet. Navazující aktivity jsou navrženy převážně v podobě otázek vztahujících se k danému tématu, prostřednictvím kterých děti slovní zásobu procvičují a učí se samostatnému projevu. V neposlední řadě je důležitá závěrečná reflexe, která by neměla chybět po splnění každého z jednotlivých metodických listů. V této části jsou pro pedagoga navrženy vhodné otázky, které lze pokládat dětem při společném nebo individuálním hodnocení.

Součástí každého metodického listu je pexeso rovněž ze zvolených slov pro osvojení slovní zásoby. Smyslem přiložených pexes je nabídnout dětem hravou formu učení, která umožňuje procvičovat nová slova zábavně. Pexesa poskytují zpětnou vazbu dětem i paní učitelce o osvojení slovní zásoby. Obrázky z pexesa se dají využít i při individuální práci paní učitelky s dítětem, které se potýká s nedostatečnou znalostí českého jazyka. Každý z obrázků může být jakýmsi pomocným nástrojem při vzájemné komunikaci.

Návaznost na jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“

Většinu slov, která jazykový program obsahuje, nalezneme v Žáčkově encyklopedii pro žáčky (Žáček, 2002), což umožňuje zejména paní učitelce propojit metodické listy s doprovodnými texty a dalšími ilustracemi. K některým tématům a jednotlivým podstatným jménům nalezneme v knize i krátké říkanky, které dětem poskytují zábavnou formu učení. Jednotlivé stránky z Žáčkovy encyklopedie s nabídkou vhodných aktivit jsou v metodických listech zaznamenány. Navazující práce s knihou, obrázky a pexesem jsou považovány za vhodné metody pro jazykovou výchovu dětí v MŠ a mohou být nápomocné pro další jazykový rozvoj dítěte.

5.2 Představení programu „Učíme se a poznáváme nová slova“

V této kapitole si podrobně představíme jednotlivé metodické listy jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“.

5.2.1 Metodický list č. 1 – Oblečení

Téma metodického listu: Oblečení

Vzdělávací oblast: Dítě a jeho tělo

Cíl:

1. Dítě pojmenuje každodenní oblečení.
2. Dítě najde a vybarví shodný obrázek oblečení.

Slovní zásoba: triko, kalhoty, bunda, boty, čepice

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 18).

Učitel seznámí děti s krátkou říkankou „Boty“, děti se říkanku naučí.

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Které (triko) je na obrázku stejné?“

„Jaké oblečení máš dnes na sobě?“

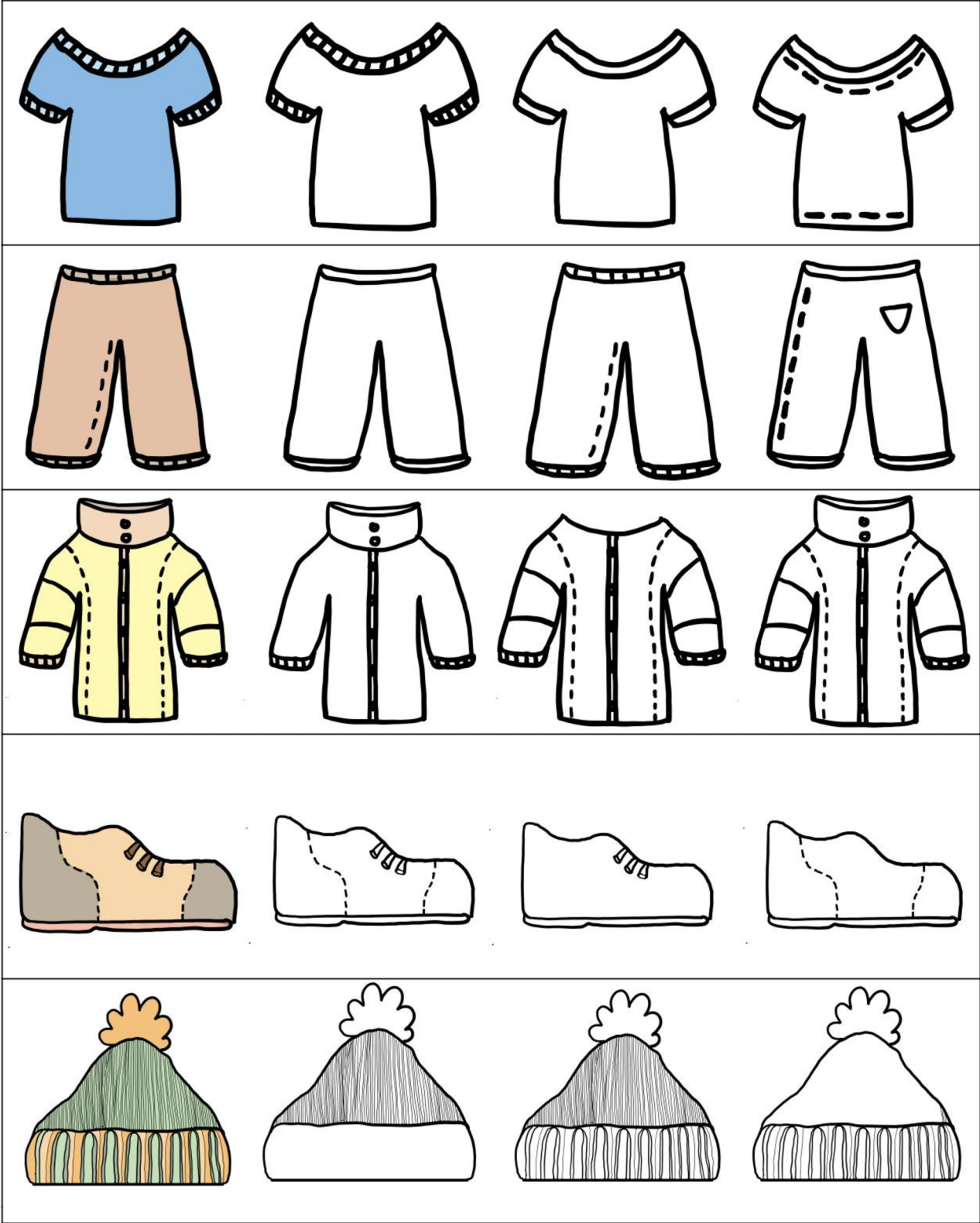
„Jaké oblečení má tvůj kamarád? Jakou barvu kalhot má paní učitelka?“

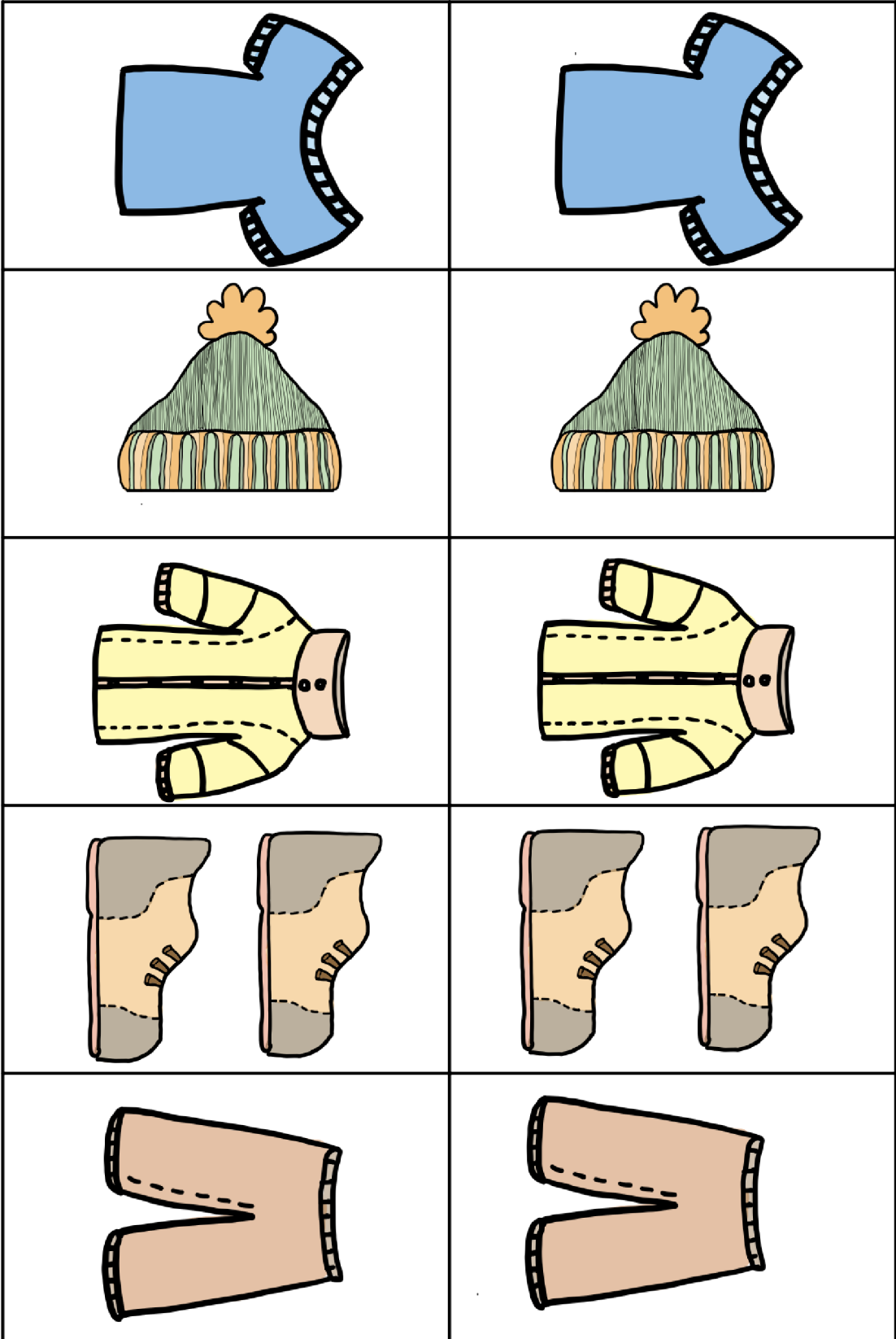
„Jaké oblečení rád nosíš?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Oblečení“.

Děti hledají shodné obrázky a nahlas je pojmenují. Aktivita je vodná do dvojic, pro práci v menší skupině nebo individuální práci paní učitelky s dítětem.

Závěrečná reflexe: *„Dokázal/a jsi najít všechna shodná oblečení? Co pro tebe bylo těžké?“*

5.2.2 Metodický list č. 2 – Ovoce a zelenina

Téma metodického listu: Ovoce a zelenina

Vzdělávací oblast: Dítě a jeho tělo

Cíl:

1. Dítě pojmenuje vybrané ovoce a zeleninu.
2. Dítě přiřadí správný počet ovoce k počtu teček.

Slovní zásoba: jablko, banán, hruška, okurka, mrkev

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 55, 15, 50, 102, 119, 201).

Učitel ukazuje dětem jednotlivé obrázky v knize k tématu. Děti se seznamují s dalšími druhy ovoce a zeleniny, obrázky pojmenují. Ke každému druhu ovoce a zeleniny jsou na vybraných stranách doprovodné texty, které lze dětem předčítat.

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Jaké ovoce máš rád?“

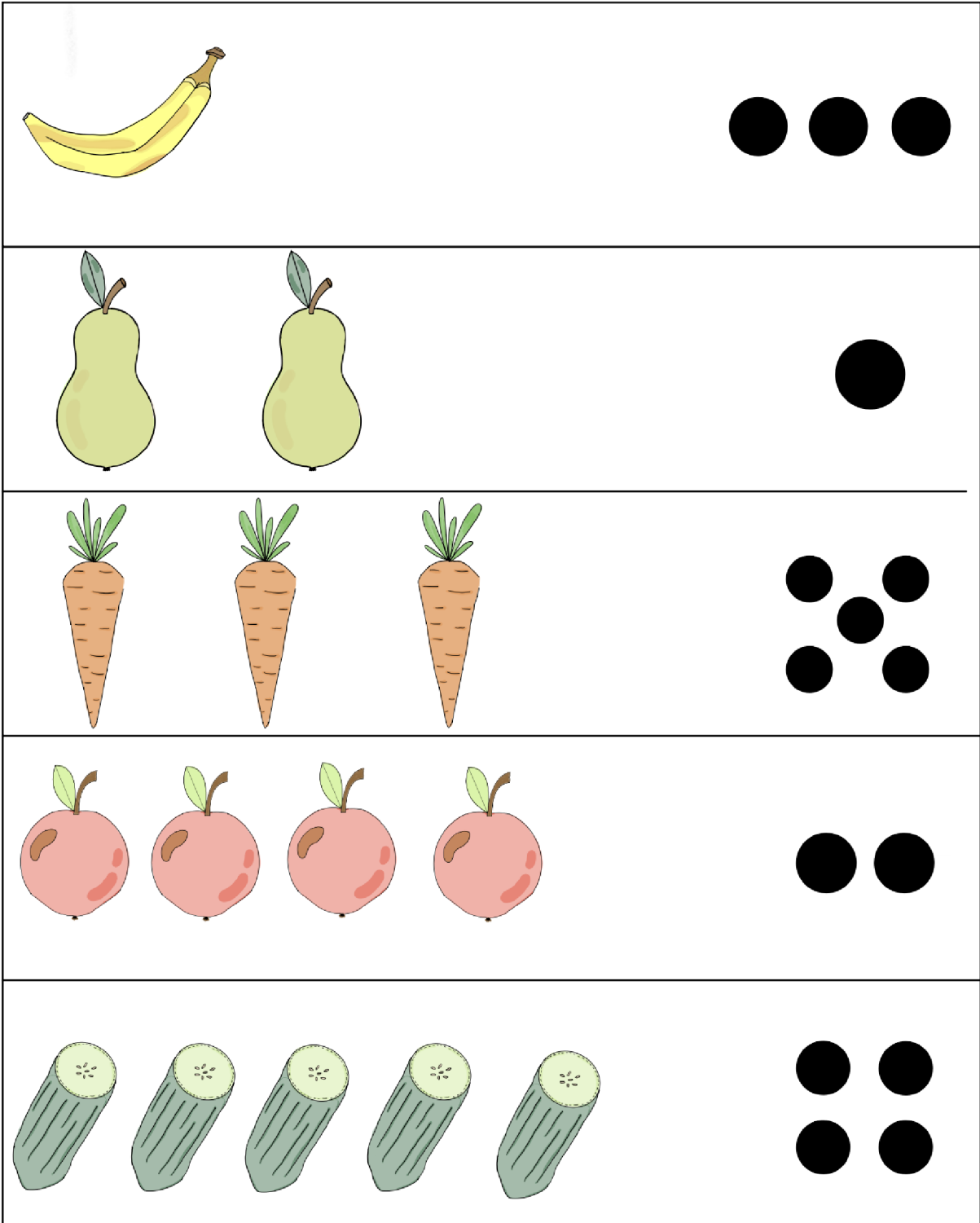
„Jakou máš rád zeleninu?“

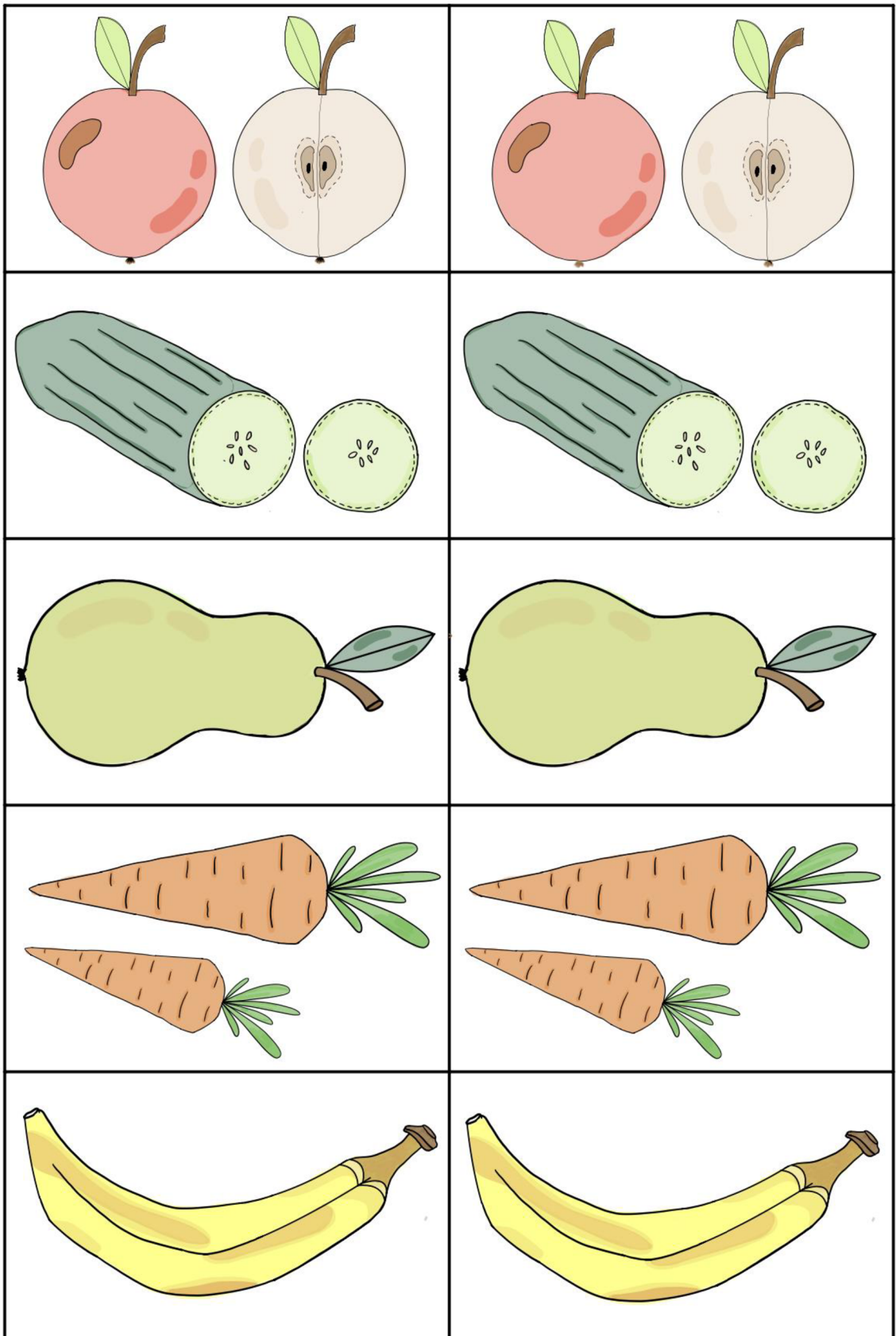
„Proč je důležité jíst ovoce a zeleninu?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Ovoce a zelenina“.

Děti hledají shodné obrázky a nahlas je pojmenují. Děti roztrídí kartičky na dvě hromádky a rozlišují, zdali se jedná o ovoce nebo zeleninu. Určí, čeho je více a méně.

Závěrečná reflexe: *„Znázornil/a jsi správně počet teček? Udělal/a jsi někde chybu? Uměl/a jsi chybu opravit?“*

5.2.3 Metodický list č. 3 – Hygiena

Téma metodického listu: Hygiena

Vzdělávací oblast: Dítě a jeho tělo

Cíl:

1. Dítě pojmenuje obrázky týkající se každodenní hygieny.
2. Dítě najde a spojí barevný obrázek s černobílým.

Slovní zásoba: zubní kartáček, zub, mýdlo, umyvadlo, ruce

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 63, 206, 102).

Učitel čte dětem krátké doprovodné texty k obrázkům na téma „Hygiena“. Děti se seznamují s tím, proč je hygiena pro člověka důležitá.

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Co používáme při čištění zubů?“

„Co používáme při umývání rukou?“

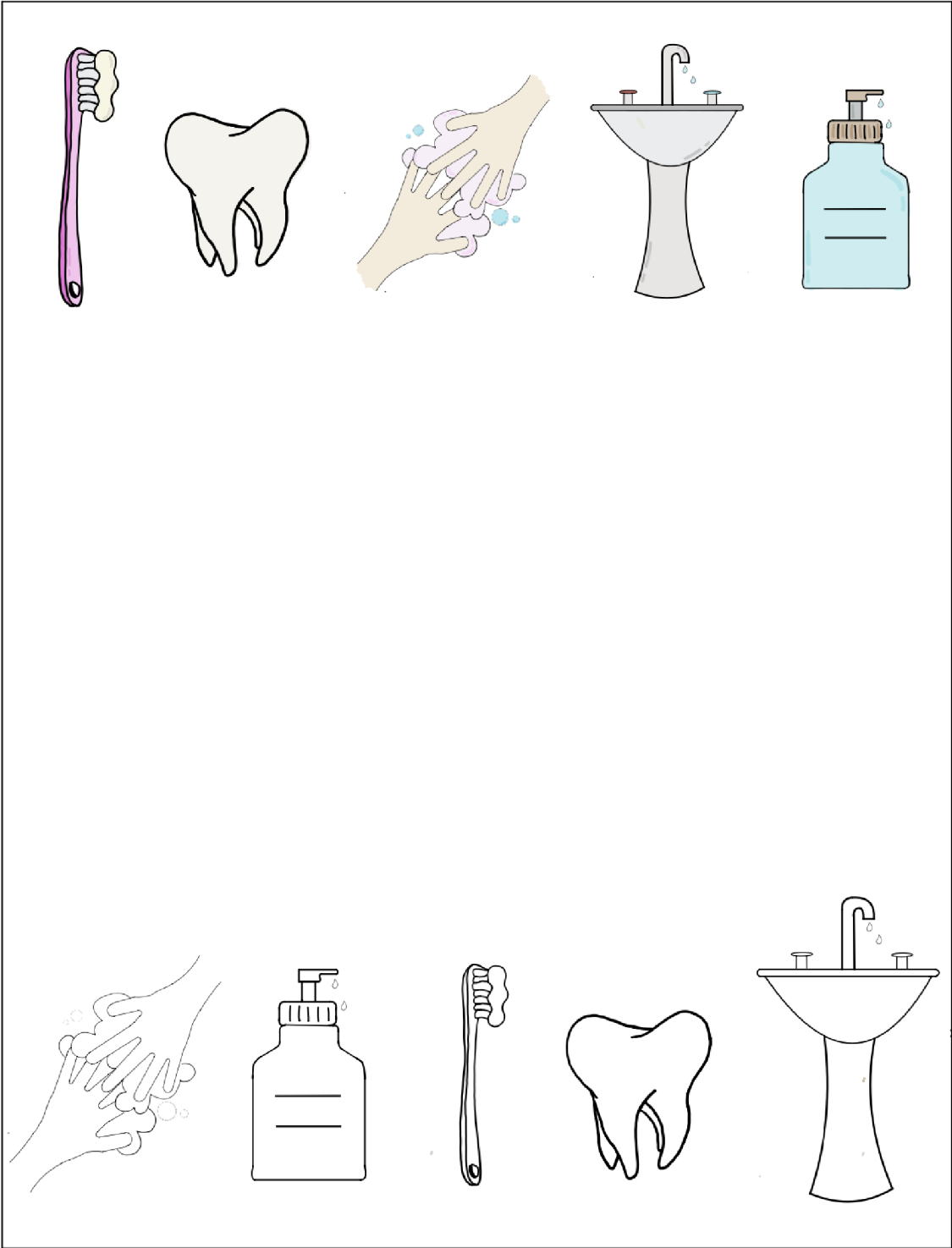
„Kdy si čistíme zuby?“

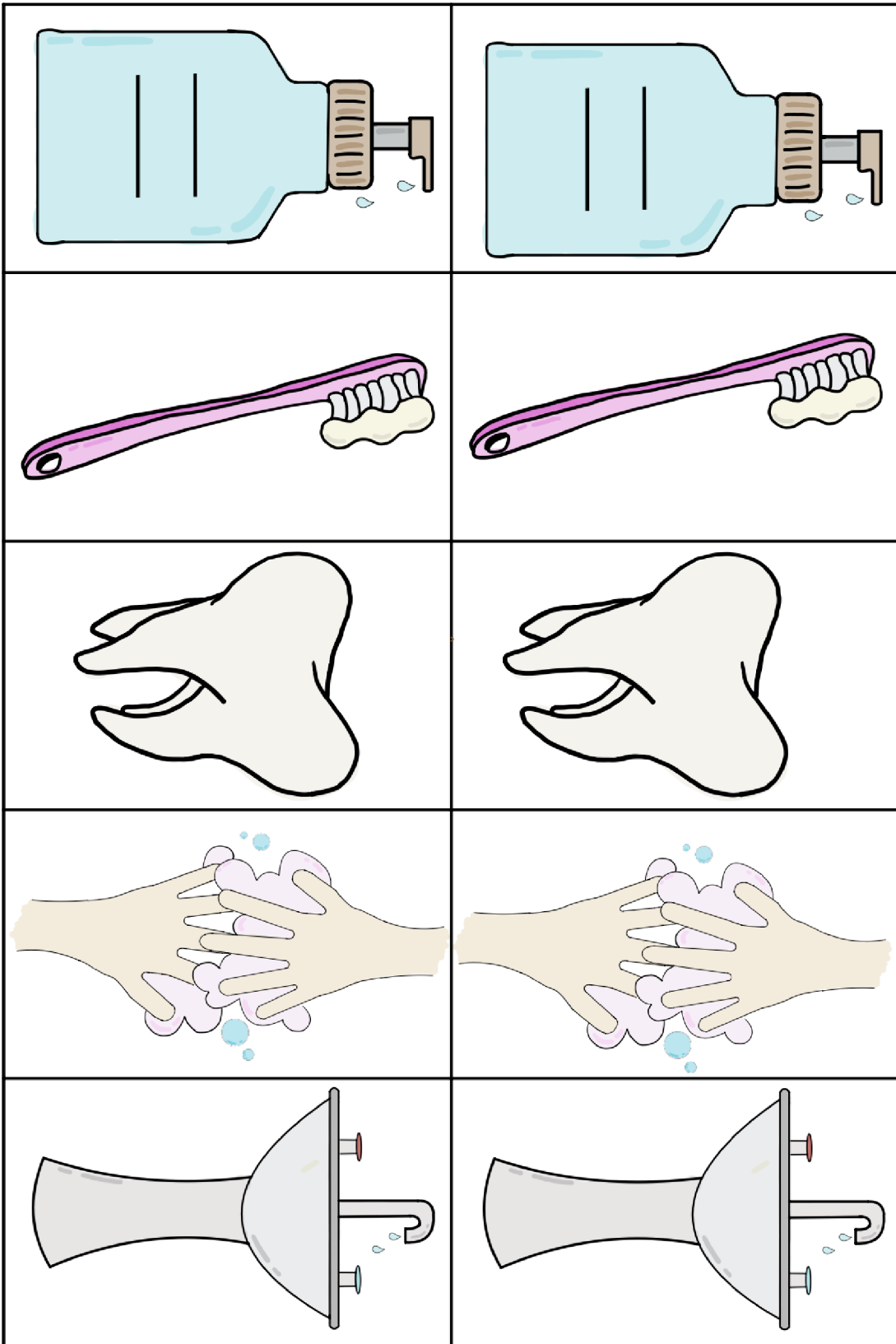
„Proč je důležité si čistit zuby a mýt ruce?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Hygiena“.

Děti hledají shodné obrázky a nahlas je pojmenují. Aktivita je vodná do dvojic, pro práci v menší skupině nebo individuální práci paní učitelky s dítětem.

Závěrečná reflexe: *„Dokázal/a jsi spojit správně všechny obrázky? Který obrázek se ti líbí? Můžeš ho vybarvit.“*

5.2.4 Metodický list č. 4 – Pomůcky

Téma metodického listu: Pomůcky

Vzdělávací oblast: Dítě a jeho psychika

Cíl:

1. Dítě pojmenuje pomůcky, které běžně využívá při výtvarných nebo pracovních činnostech v MŠ.
2. Dítě vyhledá pět rozdílů na obrázku.

Slovní zásoba: pastelky, lepidlo, nůžky, tužka, guma

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 179, 81, 110, 42).

Na základě doprovodných textů učitel děti seznamuje s pomůckami, se kterými běžně ve školce pracujeme při výtvarných nebo pracovních činnostech. Děti se seznámí, jaký je rozdíl mezi tužkou a pastelkou. Obrázek pomůcek (Žáček 2002, s. 179).

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Co používáme, když chceme něco nakreslit?“

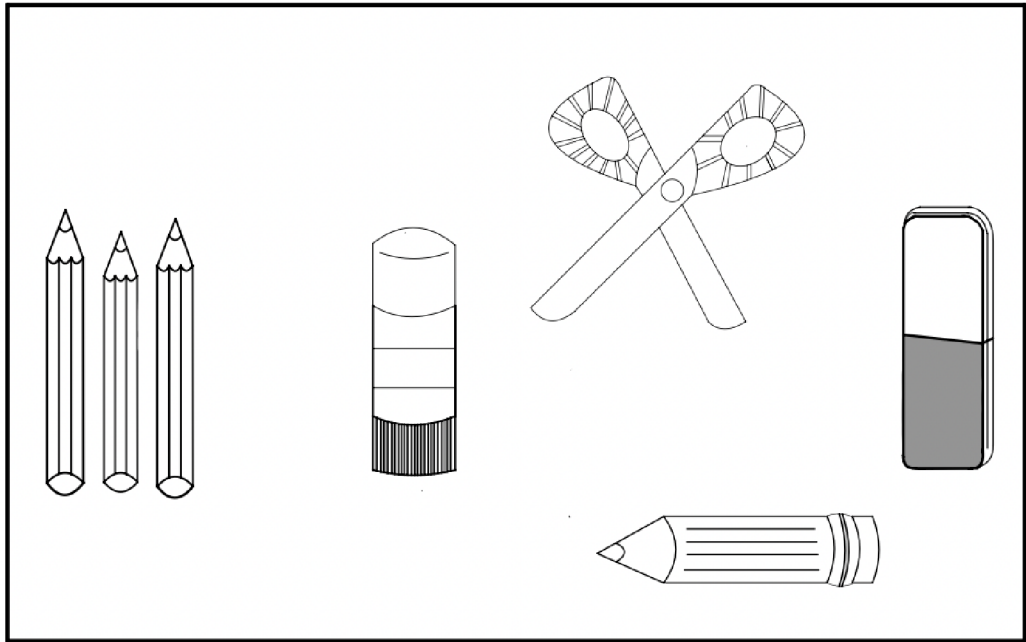
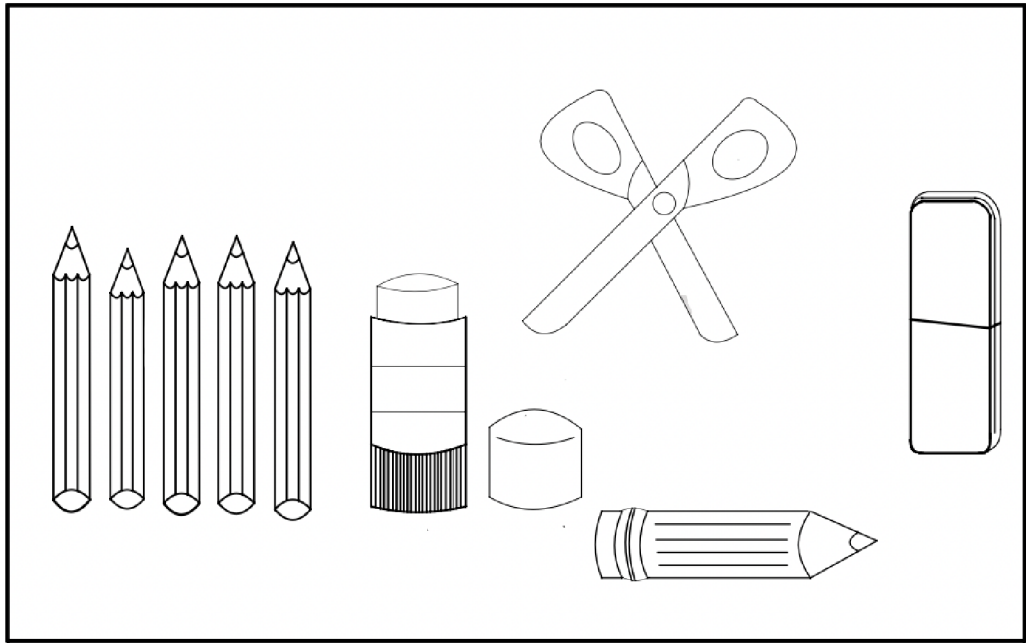
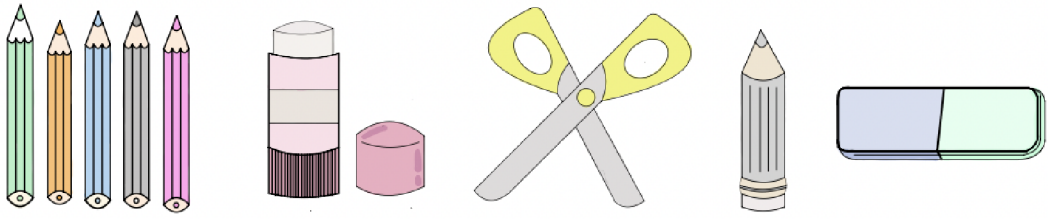
„Čím slepíme papír?“

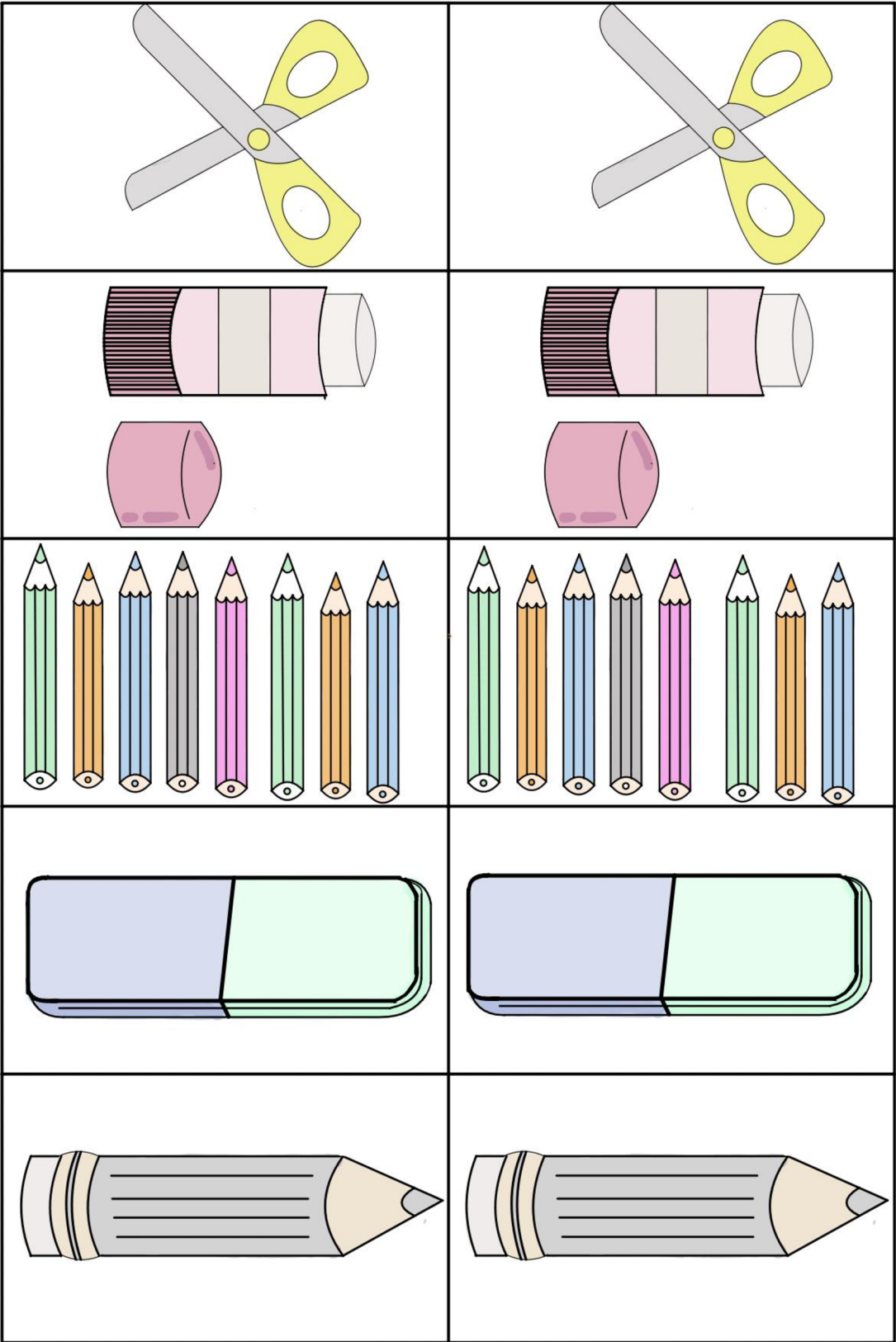
„Co použijeme, když potřebujeme stříhat?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Pomůcky“.

Děti hledají shodné obrázky, nahlas je pojmenují. Aktivita je vodná do dvojic, pro práci v menší skupině nebo individuální práci paní učitelky s dítětem.

Závěrečná reflexe: *„Našel/a jsi všechny rozdíly? Který rozdíl byl pro tebe nejtěžší najít? Který rozdíl jsi našel/a jako první?“*

5.2.5 Metodický list č. 5 – Můj kamarád

Téma metodického listu: Můj kamarád

Vzdělávací oblast: Dítě a ten druhý

Cíl:

1. Dítě pojmenuje jednotlivé části hlavy.
2. Dítě nakreslí obličej svého kamaráda, nezapomene na všechny části.

Slovní zásoba: vlasy, oči, nos, pusa, uši

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 137, 111, 191, 115, 109, 182).

Učitel přednese dětem krátkou říkanku o kamarádovi (s. 137). Děti se říkanku naučí. Další doprovodné texty seznamují děti s jednotlivými částmi hlavy (obličej, vlasy, oči, nos, uši). Říkanku, kterou lze také použít: (s. 109) „Nos“.

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Koho jsi nakreslil/a?“

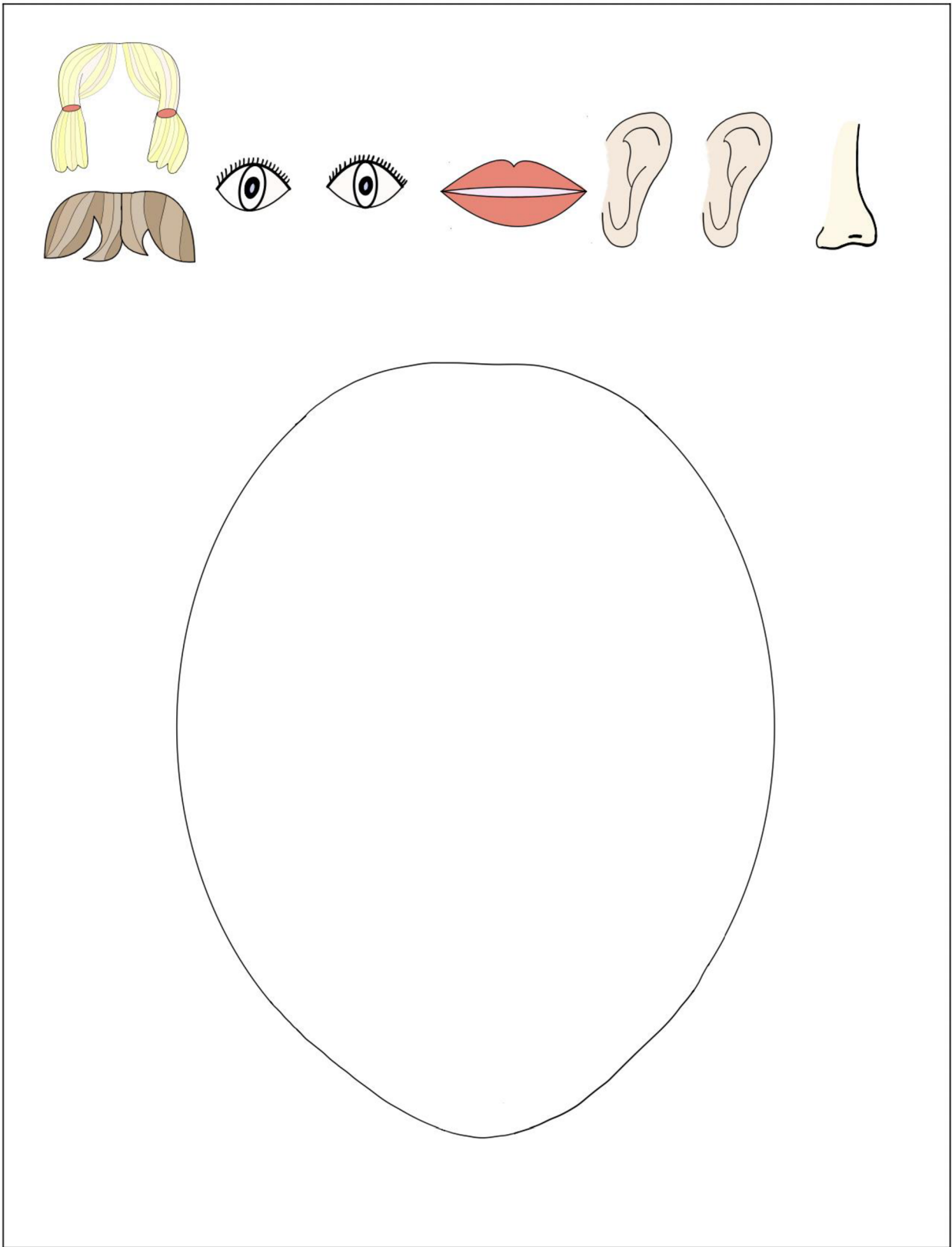
„Jaké má tvůj kamarád vlasy? Jaké má oči?“

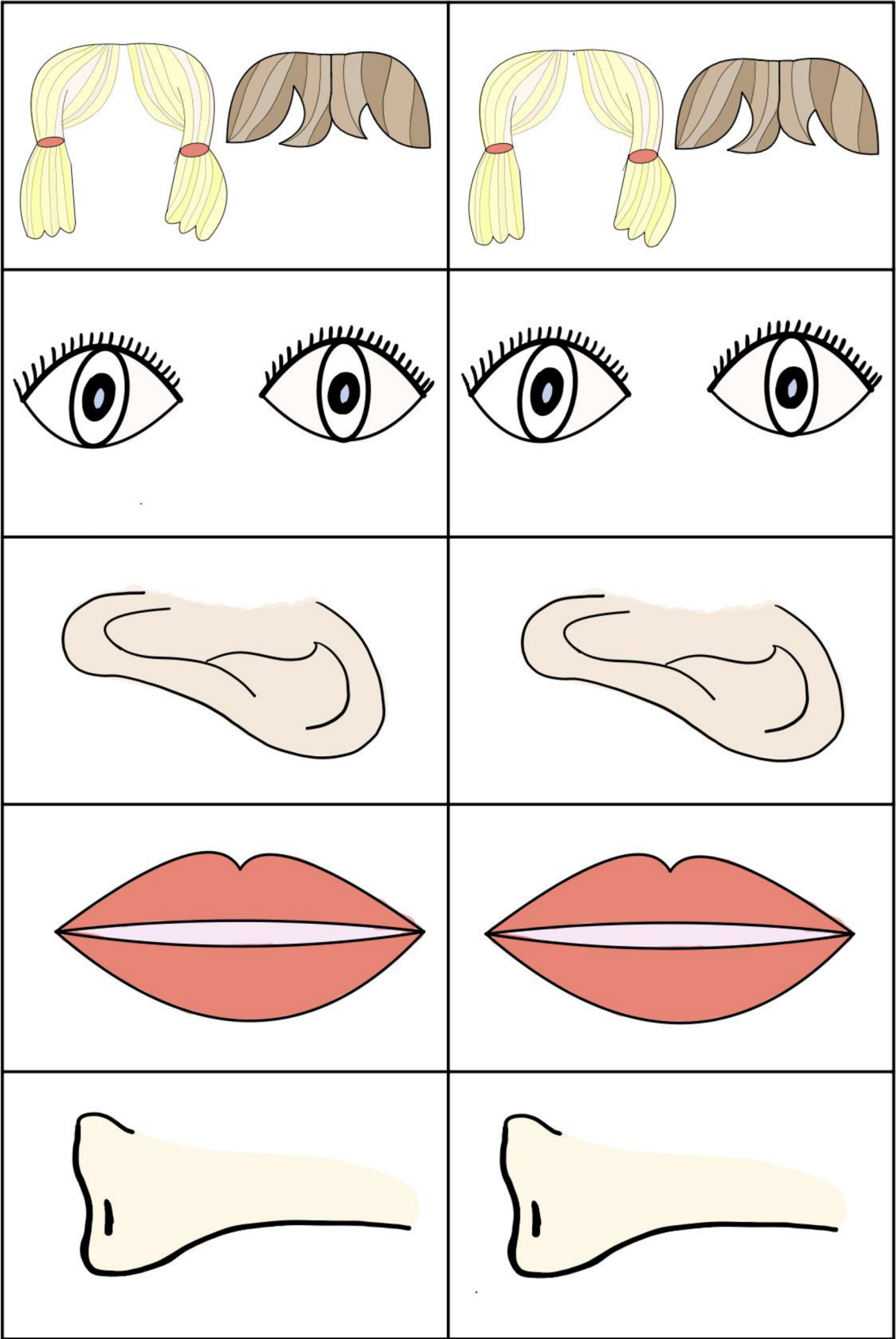
„Máte spolu něco podobného?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Můj kamarád“.

Děti hledají shodné obrázky, nahlas je pojmenují. Aktivita je vodná do dvojic, pro práci v menší skupině nebo individuální práci paní učitelky s dítětem.

Závěrečná reflexe: *„Bylo pro tebe snadné/složité nakreslit svého kamaráda/ku? Co bylo těžké?“*

5.2.6 Metodický list č. 6 – Mateřská škola

Téma metodického listu: Mateřská škola

Vzdělávací oblast: Dítě a společnost

Cíl:

1. Dítě pojmenuje osoby, se kterými se setkává v MŠ, dále pojmenuje prostředí okolo MŠ.
2. Dítě vybarví omalovánku.

Slovní zásoba: kamarádi (dívka, chlapec), paní učitelka, zahrada, školka

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 137, 180, 198).

Učitelka přečte dětem text „Přátelství“. Na základě přečteného textu si můžeme povídat, že jsme v MŠ kamarádi a kdo s námi ve školce je. Na dalších stranách nalezneme doprovodné texty a obrázky ke slovu „paní učitelka“ a „zahrada“, které si děti mohou prohlížet.

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Kde teď jsme?“

„Co ve školce děláme?“

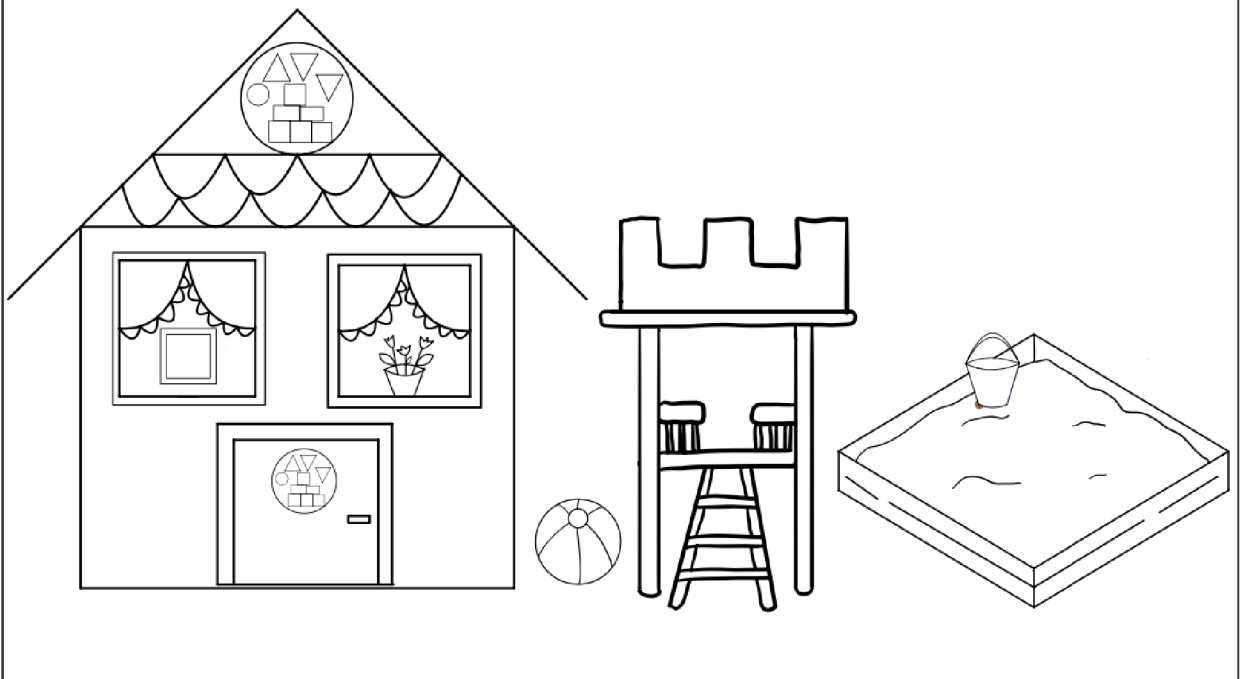
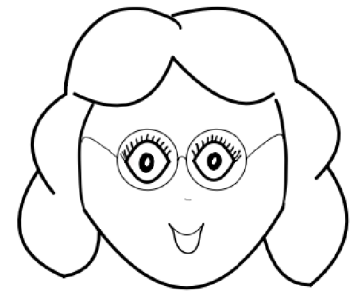
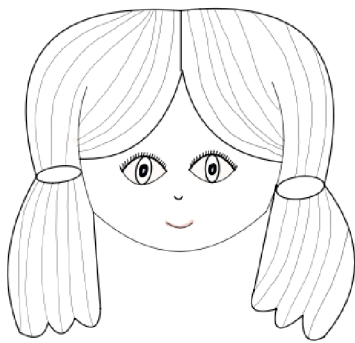
„Kdo je s námi ve třídě?“

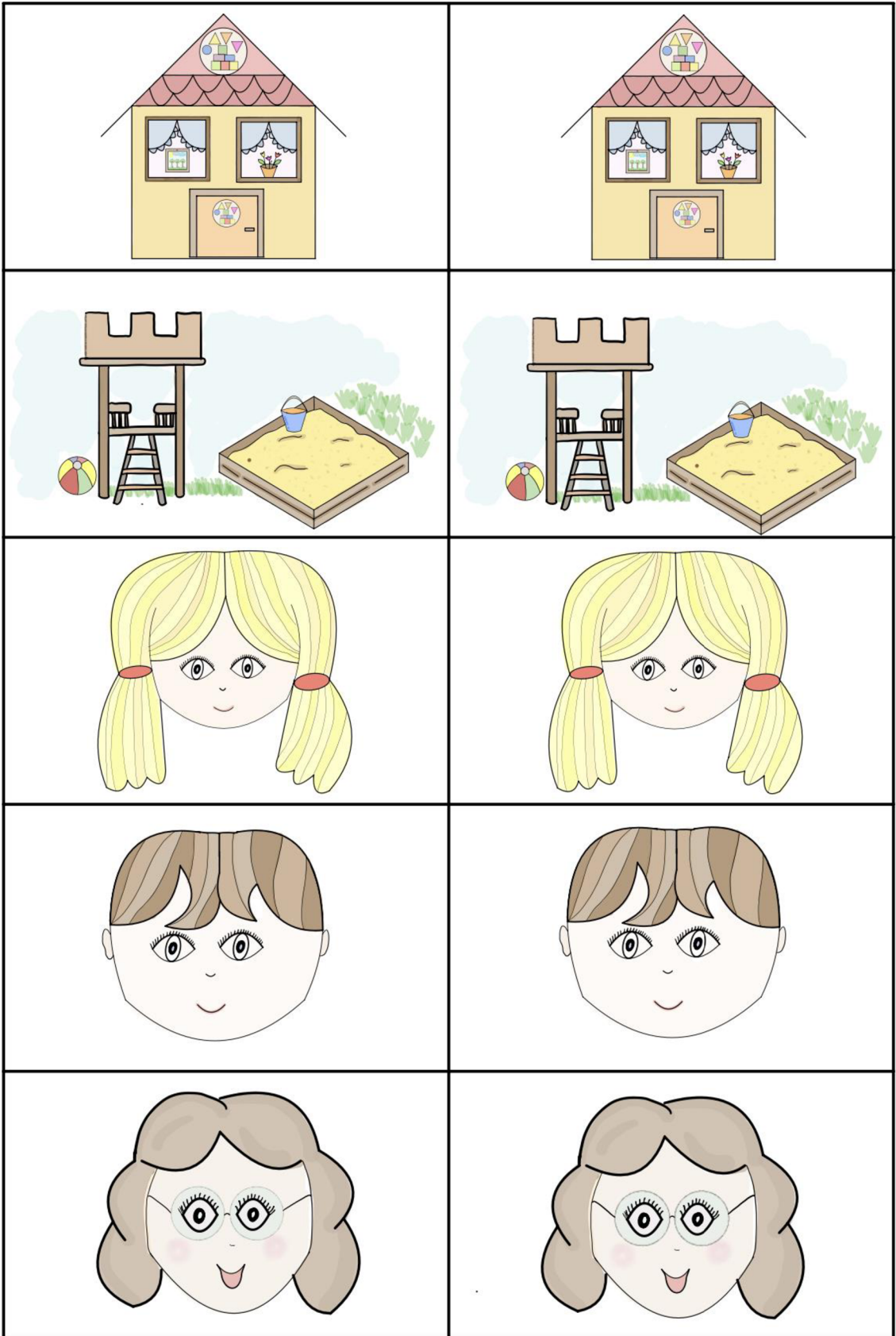
„Kam chodíme po svačině? Co tam děláme?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Mateřská škola“.

Děti hledají shodné obrázky a nahlas je pojmenují.

Závěrečná reflexe: *„Jakou barvou jsi vybarvil/a školku? Vybarvil/a jsi ji stejně nebo jinak, než vypadá naše školka?“*

5.2.7 Metodický list č. 7 – Počasí

Téma metodického listu: Počasí

Vzdělávací oblast: Dítě a svět

Cíl:

1. Dítě pojmenuje počasí.
2. Dítě dokreslí chybějící počasí a řekne, které v řádku chybělo.

Slovní zásoba: déšť, duha, slunce, bouřka, sníh

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 128, 30, 156, 157, 19, 159).

Učitel seznámí děti s říkankou „Počasí“, a doprovodným textem (s. 128). Zbylé stránky jsou věnovány dalším obrázkům a doprovodným textům k tématu „Počasí“. Učitelka dětem ukazuje obrázky z knihy a děti je pojmenovávají.

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Jaké je dnes počasí?“

„Jaké počasí máš rád/a?“

„Jaké počasí naopak nemáš rád/a?“

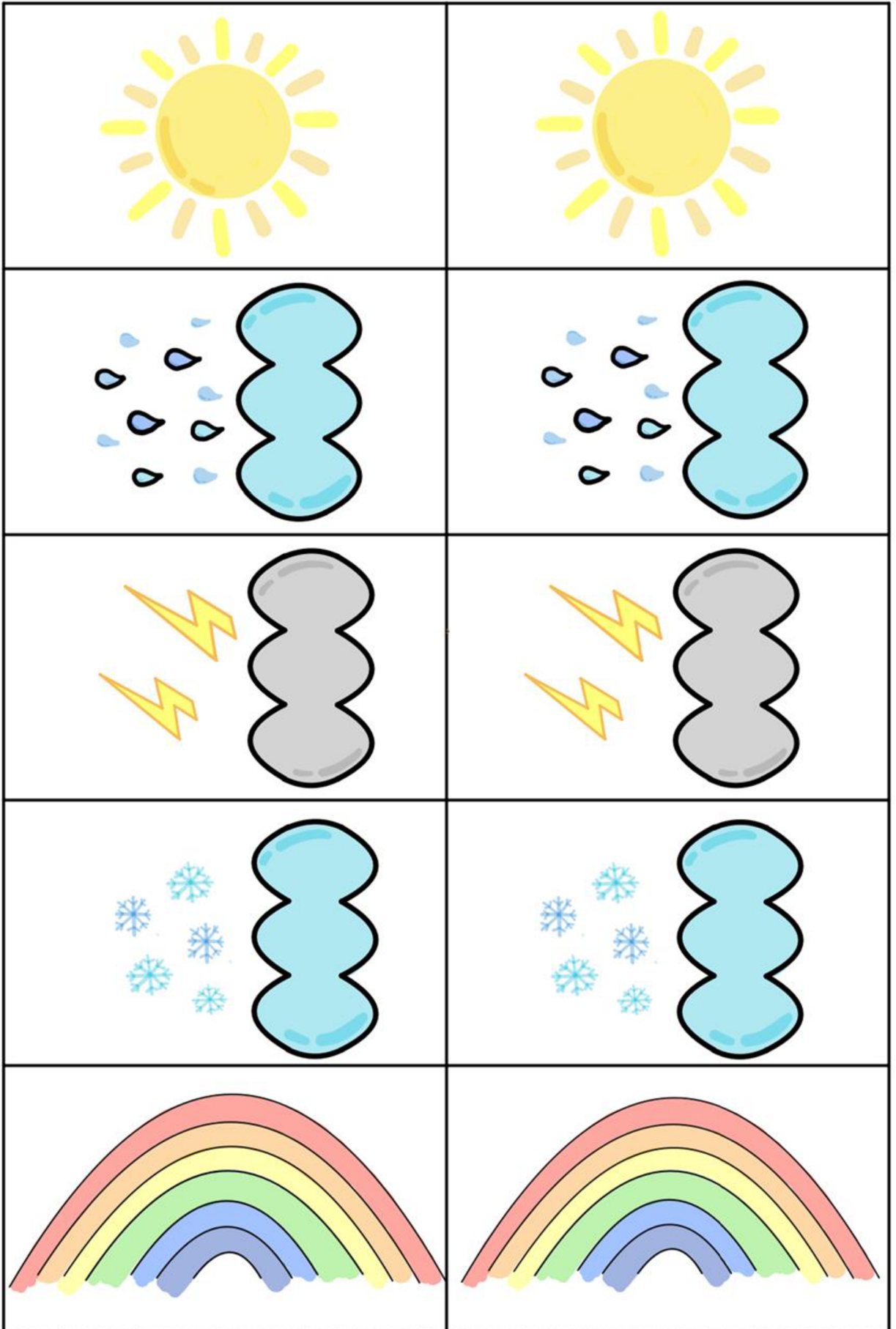
„Proč toto počasí nemáš rád/a?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Počasí“.

Děti hledají shodné obrázky, nahlas je pojmenují.

Závěrečná reflexe: *„Zvládl/a jsi doplnit všechny řádky? Který obrázek byl pro tebe složitý?“*

5.2.8 Metodický list č. 8 – Město a prostředí okolo mě

Téma metodického listu: Město a prostředí okolo mě

Vzdělávací oblast: Dítě a svět

Cíl:

1. Dítě pojmenuje budovy a místa ve městě, se kterými se běžně setkává.
2. Dítě najde správnou cestu do školy, do obchodu, na hřiště, do nemocnice a na zastávku. Každou cestu vyznačí jinou barvou.

Slovní zásoba: obchod, škola, nemocnice, hřiště, autobusová zastávka

Návrhy na aktivity tematicky spojené s metodickým listem:

Aktivita č. 1 Práce s Žáčkovou encyklopedií pro žáčky (Žáček 2002, s. 111, 171, 107, 50, 13).

Krátké doprovodné texty lze využít k seznámení s jednotlivými budovami a místy, se kterými se běžně ve svém okolí setkáváme. Návrhy jednoduchých hádanek pro děti: *„Kam půjdeš, když potřebuješ něco koupit? Kam lidé chodí, když se jim stane nějaký úraz nebo jsou nemocní? Kde čekáš na autobus? Kde si venku hraje? Kde se děti učí číst, psát a počítat?“*

Aktivita č. 2 Po splnění metodického listu učitel klade dětem otázky a děti odpovídají. Navrhované otázky jsou vhodné pro společnou i individuální konverzaci.

„Proč chodíme do obchodu?“

„Co děláme na hřišti?“

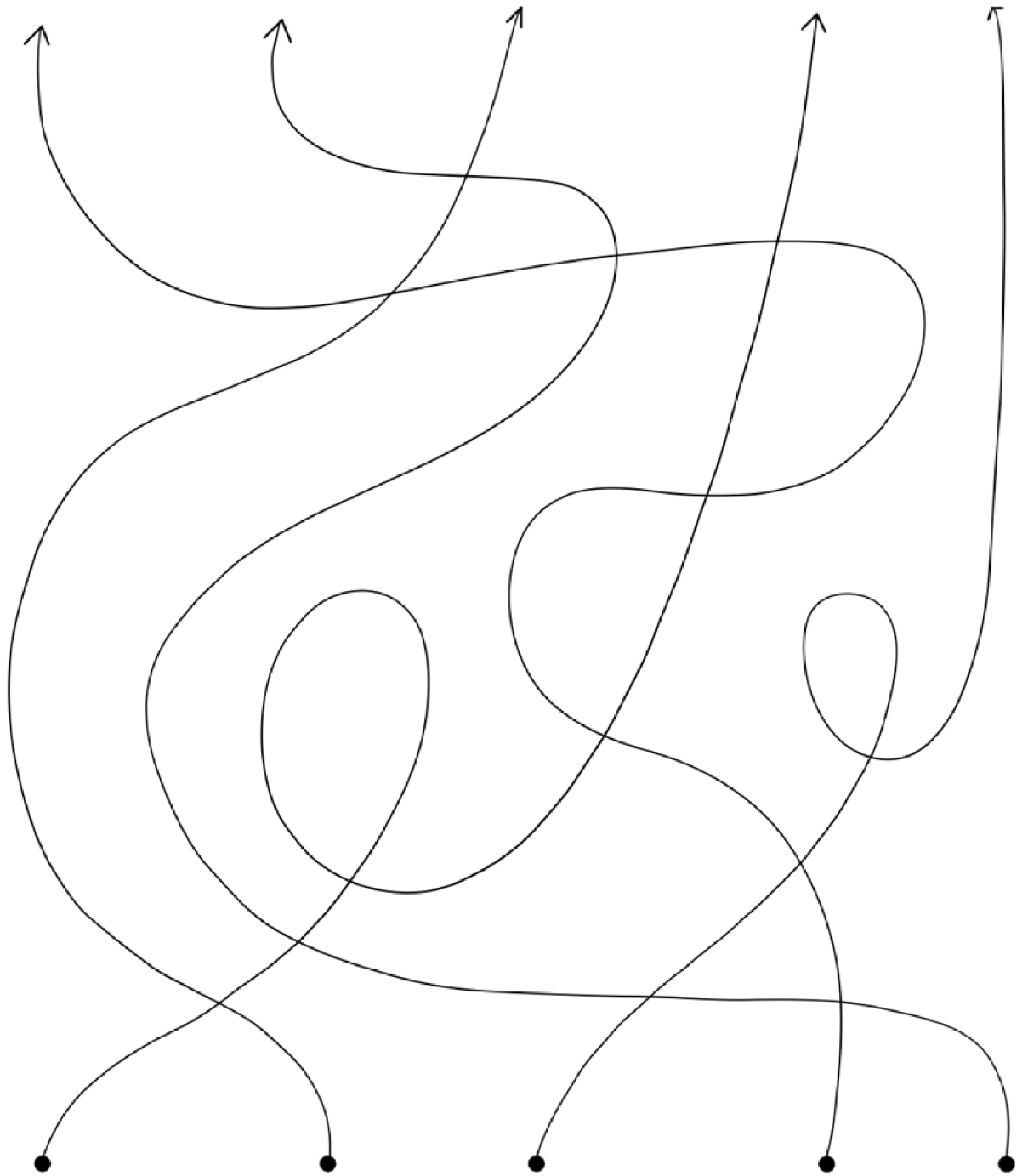
„Máme blízko školky autobusovou zastávku? Jezdíš někdy autobusem?“

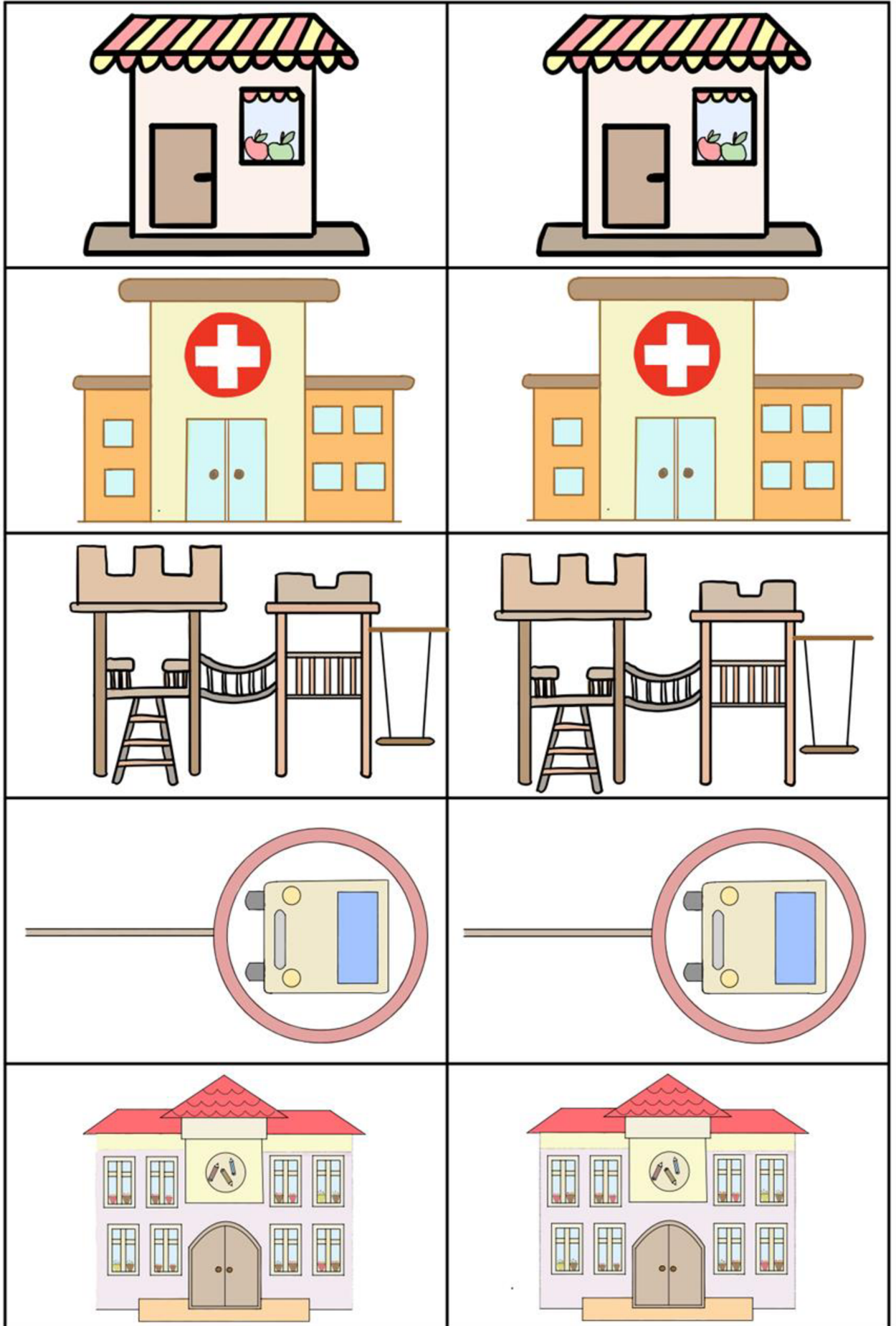
„Proč lidé chodí do nemocnice?“

Aktivita č. 3 Pexeso k tématu „Město a prostředí okolo mě“.

Děti hledají shodné obrázky a nahlas je pojmenují.

Závěrečná reflexe: *„Našel/a jsi správně všechny cesty? Kam nejraději chodíš ty? Kam nerad/a chodíš?“*

6 Metodologie šetření

V metodologii šetření se zaměříme na výzkumné metody, které byly zvoleny jako nejvhodnější pro realizaci praktické části závěrečné bakalářské práce. Cílem zvolených metod bylo dosažení cílů, které jsme se snažili výzkumem naplnit. Šetření probíhalo prostřednictvím akčního výzkumu a strukturovaného rozhovoru.

6.1 Výzkumné metody

V dnešní době lze využít několik metod pro uskutečnění pedagogického výzkumu. Pro tento výzkum byly zvoleny dvě výzkumné metody, a to sice akční výzkum a strukturovaný rozhovor s paní učitelkou ve vybrané MŠ.

6.1.1 Akční výzkum

Janík (2003, s. 12, 20) charakterizuje akční výzkum jako výzkumnou metodu, která probíhá prostřednictvím „akce“, čemuž napovídá samotný název. Tato akce většinou reaguje na jakýsi problém či situaci, která se vyskytla. Metoda akčního výzkumu je vhodná především pro pedagogy, kteří se ve své praxi setkali s nějakým problémem a chtějí ho řešit.

Akční výzkum se skládá z několika fází. Před realizací samotného výzkumu je důležité stanovení „problému“, který chceme zkoumat. Následuje vytvoření plánu, jakým způsobem bude situace řešena. V další fázi zastupuje důležitou roli volba vhodných aktivit pro nápravu situace. Po ukončení šetření se interpretují nasbíraná data a vyhodnocují se výsledky šetření.

Akční výzkum, který je součástí této bakalářské práce, probíhal také prostřednictvím několika fází a uskutečňoval se ve vybrané třídě MŠ s šestnácti dětmi po dobu čtyř měsíců.

V českých MŠ narůstá počet dětí-cizinců s nedostatečnou znalostí českého jazyka a současně i některé české děti se potýkají se slabou slovní zásobou a problémy při komunikaci. Tato situace byla vyhodnocena jako problém k řešení. Následně bylo

důležité získat počáteční data ve vybrané třídě MŠ týkající se znalosti slovní zásoby dětí s mateřským jazykem češtinou a dětí z cizojazyčně odlišného prostředí. Ke sběru počátečních dat znalosti slovní zásoby byl vytvořen pretest, který se skládal ze 40 podstatných jmen. Následovalo čtyřměsíční ověřování vytvořeného programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ s cílem zlepšit počáteční stav znalosti slovní zásoby všech dětí. Ke zjištění závěrečných dat byl použit posttest rovněž se 40 shodnými slovy.

6.1.2 Strukturovaný rozhovor

Rozhovor známý také pod anglickým zněním „interview“ je složitou výzkumnou metodou, ve které se klade důraz především na pečlivou přípravu. Nabízí se několik typů rozhovorů. Pro ne příliš zkušené tazatele je vhodný „strukturovaný rozhovor“, jehož hlavní charakteristikou jsou předpřipravené otázky ze strany tazatele. Tazatel následně v přesném znění a pořadí pokládá dotazované osobě otázky a zaznamenává si odpovědi. Rozhovor by neměl být ničím narušován a je důležité si předem domluvit čas a prostor konání (Skutil 2011, s. 89–91).

V této bakalářské práci je strukturovaný rozhovor zaměřený na realizaci jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ a jeho účinnosti v oblasti rozvoje slovní zásoby u všech dětí předškolního věku ve vybrané třídě MŠ.

Strukturovaný rozhovor se skládá z osmi otázek, které zní následovně:

Otázka č. 1 Hodnotíte jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ jako vhodný pro rozvoj slovní zásoby u dětí předškolního věku?

Otázka č. 2 Jsou podle Vás metodické listy vhodné pro výuku dětí-cizinců?

Otázka č. 3 Byly pro Vás metodické listy srozumitelné?

Otázka č. 4 Jsou metodické listy pro děti pochopitelné?

Otázka č. 5 Jsou autorské obrázky pro děti zajímavé? Co děti nejvíce zaujalo?

Otázka č. 6 Objevily se při práci s metodickými listy nějaké potíže?

Otázka č. 7 Hodnotíte přiložená pexesa jako vhodnou formu pro procvičování slovní zásoby? Měly děti zájem hrát pexeso na základě metodických listů?

Otázka č. 8 Máte k metodickým listům připomínky či doporučení? Je podle Vás třeba něco změnit, popřípadě doplnit?

6.2 Průběh šetření

Výzkum začal na začátku listopadu roku 2023 a byl ukončen ke konci února roku 2024. Cílem výzkumu bylo obohacení slovní zásoby u všech dětí předškolního věku ve vybrané třídě MŠ s detailnějším zaměřením na děti-cizince, kteří se potýkají s komunikační bariérou, a jejichž znalost českého jazyka je nedostatečná.

Před realizací výzkumu byla sjednána schůzka s paní ředitelkou vybrané MŠ, při které se konzultoval aktuální problém u dětí předškolního věku týkající se nedostatečné slovní zásoby. Konzultace byla zaměřena zejména na problémy nastávající u dětí-cizinců, kteří se potýkají s nedostatečnou znalostí českého jazyka, což má na ně negativní dopad ve vzdělávání. Následně se neznalost českých slov odráží při komunikaci s paní učitelkou, kooperaci s ostatními dětmi a fungování ve společnosti.

Po domluvě byla vybrána vhodná třída pro realizaci akčního výzkumu. Podmínkou bylo, aby třídu navštěvovaly i děti z cizojazyčně odlišného prostředí. Výzkum probíhal ve třídě s šestnácti dětmi, kterou navštěvovaly čtyři děti s OMJ.

Před zahájením výzkumu byl zhotoven pretest, který se skládal ze čtyřiceti autorských obrázků spadajících do zvolených témat a vzdělávacích oblastí dle RVP PV. Obrázky představovaly slovní zásobu, kterou by si děti na základě splnění jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ měly osvojit. Cílem pretestu bylo zjistit, jaký je rozdíl ve slovní zásobě u dětí-cizinců a dětí s mateřským jazykem češtinou a do jaké míry znají děti podstatná jména, se kterými se téměř každodenně setkávají.

Samotný pretest probíhal během tří návštěv vybrané třídy MŠ. Vždy byl uskutečňován při ranních hrách, kdy se nekonala řízená vzdělávací činnost. S každým dítětem probíhala práce individuálně u stolečku. Bylo důležité, aby se při práci s jedním dítětem nezapojovaly ostatní děti z důvodu ovlivnění výsledku. Postupně byly dětem ukazovány autorské obrázky představující podstatná jména a dítě vždy pojmenovalo daný objekt. Současně probíhalo zaznamenávání výsledků, zdali děti podstatné jméno znaly či nikoli. Pretest probíhal s každým dítětem přibližně 5–8 minut.

Na základě pretestu byl vypracován jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ obsahující osm metodických listů s totožnými obrázky, se kterými se děti setkaly již v pretestu. Prostřednictvím plnění jednotlivých aktivit obsažených v metodických listech by si měly všechny děti osvojit vytyčenou slovní zásobu. Program byl osobně předán paní učitelce v tištěné formě i na flash disku. S programem pracovala paní učitelka v období od listopadu roku 2023 do února roku 2024 ve vybrané třídě při ranních nebo odpoledních činnostech. Vzhledem k tomu, že zvolená témata v programu nemají přesnou návaznost, mohla paní učitelka volit metodické listy v libovolném pořadí a přizpůsobit je tak aktuálním činnostem a tématům v MŠ.

V průběhu celého šetření probíhal kontakt s paní učitelkou, zdali je program plněn a výzkum probíhá.

V polovině února roku 2024 byl celý jazykový program splněn. Následně se při souvislé praxi během dopoledních hospitací realizoval s dětmi posttest, který měl shodnou formu s pretestem. Práce s dětmi probíhala opět individuálně s postupným ukazováním totožných podstatných jmen. Průběžně byly zaznamenávány odpovědi dětí, zdali si podstatné jméno osvojily.

6.3 Charakteristika výzkumných souborů

Během realizování akčního výzkumu probíhal průběžný kontakt s paní ředitelkou vybrané MŠ, která současně působila ve třídě, kde probíhalo ověření jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“. Výzkumu se tedy účastnila paní učitelka a třída šestnácti dětí ve věku od čtyř do šesti let.

Paní učitelka

Paní učitelce je 25 let a její pedagogická praxe je 6 let. Zkušenosti má s nejmladšími i předškolními dětmi. Za svou pedagogickou praxi se setkala s řadou dětí, které byly odlišné národnosti. Vzdělávala již třídu, kterou navštěvovaly kromě českých dětí i děti-cizinci, a to sice z Bulharska, Ruska, Ukrajiny i Vietnamu.

Třída dětí

Výzkumu se účastnilo v součtu šestnáct dětí ve věku 4–6 let. Tyto děti společně navštěvují jednu třídu. Z celkového počtu dětí jsou ve třídě 4 děti s OMJ, konkrétně tři dívky a jeden chlapec. Chlapec a dvě dívky pochází z Ukrajiny, jedna holčička má ruské rodiče. Zbylé děti ve třídě mají mateřský jazyk češtinu. Děti-cizinci si převážně hrají spolu a při volných hrách hovoří svým rodným jazykem. S českými dětmi jsou v bližším kontaktu při řízených činnostech, kdy se snaží komunikovat českým jazykem. Český jazyk procvičují při individuální práci s paní učitelkou, na vycházce nebo u společných aktivit. To je většinou veškerý čas, který je věnován českému jazyku. S rodiči mluví svou rodnou řečí.

7 Výsledky šetření

Kapitola představuje výsledky akčního výzkumu, jehož součástí byla realizace pretestu a posttestu ve vybrané třídě MŠ s 12 dětmi s mateřským jazykem češtinou a 4 dětmi-cizinci. Pretest sloužil ke zjištění dat počátečního stavu znalosti slovní zásoby dětí ve vybrané třídě MŠ. Po čtyřměsíčním ověřování jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ následoval posttest k zjištění dat závěrečného stavu slovní zásoby předškolních dětí. Strukturovaný rozhovor byl realizován s paní učitelkou, která působí ve zminěné třídě a pracovala spolu s dětmi na plnění jednotlivých metodických listů obsažených v jazykovém programu.

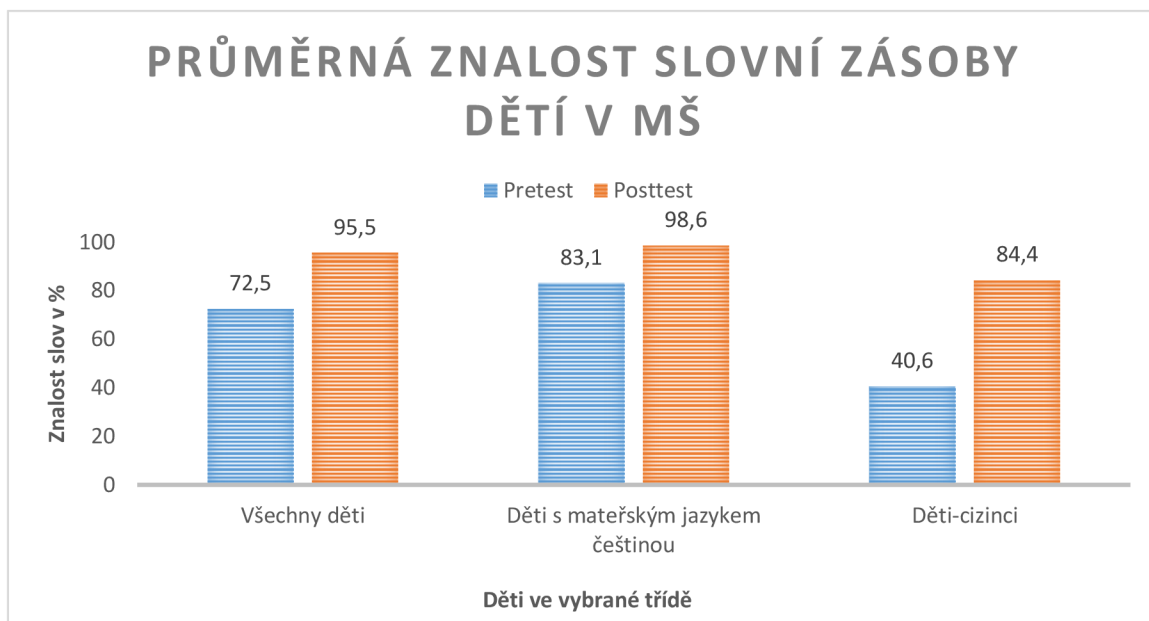
7.1 Výsledky akčního výzkumu

Graf č. 1 znázorňuje porovnání průměrného počátečního a závěrečného stavu ve znalosti vybrané slovní zásoby dětí s mateřským jazykem češtinou, dětí-cizinců a celé třídy v MŠ.

Výchozí stav byl zjištěn prostřednictvím pretestu, který se skládal ze 40 podstatných jmen. Závěrečný byl zjištěn posttestem po čtyřměsíčním ověřování jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“. Závěrečný test měl totožnou formu s již zmíněným pretestem.

Výsledky šetření jsou v grafu č. 1 rozděleny do třech kategorií následovně:

1. Všechny děti ve vybrané třídě MŠ
2. Děti s mateřským jazykem češtinou
3. Děti-cizinci

Graf č. 1 Průměrná znalost slovní zásoby dětí v MŠ (vlastní výzkum, 2024)

Výsledky pretestu

Výsledky pretestu, kterého se účastnilo celkem 16 dětí předškolního věku, představují počáteční průměrnou znalost vytyčené slovní zásoby o 40 slovech dětí s mateřským jazykem češtinou, dětí-cizinců a celé třídy dohromady před ověřením jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“.

Ze zjištěných výsledků vyplynulo, že děti s mateřským jazykem češtinou znají téměř tři čtvrtiny slov, se kterými se běžně setkávají. V průměru znaly české děti 33,25 slov z celkového počtu 40 slov. Nejúspěšnější české dítě dosáhlo 36 správně označených podstatných jmen. I nejslabší české dítě znalo více než polovinu podstatných jmen, která byla v pretestu obsažena. Výsledek nejméně úspěšného dítěte činil 28 správně pojmenovaných slov ze 40 slov.

Výsledky můžeme porovnat s dětmi-cizinci, kde se výchozí stav znalosti podstatných jmen oproti počátečnímu stavu českých dětí značně lišil. Děti-cizinci znaly méně než polovinu podstatných jmen, která byla v pretestu obsažena. Z celkového počtu 40 slov, správně označily v průměru 16,25 slov. Nejúspěšnější dítě-cizinec znal 19 podstatných jmen, zatímco nejméně úspěšné cizinecké dítě česky pojmenovalo 14 slov z celkového počtu 40.

Komentář: Počáteční stav znalosti slovní zásoby především u dětí-cizinců může být zapříčiněn tím, že tyto děti téměř nepoužívají český jazyk a pokud ano, tak velmi málo. Při volných hrách v MŠ si děti-cizinci hrají převážně spolu a hovoří svým rodným jazykem, stejně tak doma se svou rodinou. Pro děti s OMJ je příjemnější komunikovat s dětmi, které jsou totožné národnosti, protože se neostýchají a nemají strach z komunikační bariéry, která může při komunikaci nastat. Česky se snaží mluvit pouze při společných činnostech v MŠ, kdy se zapojují všechny děti, nebo při individuální práci, kdy má paní učitelka možnost věnovat dítěti více času a pozornosti.

U českých dětí byl zaznamenán velice úspěšný počáteční stav ve znalosti slovní zásoby. Důvodem může být, že podstatná jména, která byla v pretestu obsažena jsou častá při každodenní komunikaci, děti slova často používají a mají s nimi praktickou zkušenost.

Výsledky posttestu

Výsledky posttestu představují průměrný závěrečný stav ve znalosti slovní zásoby dětí s mateřským jazykem češtinou, dětí-cizinců a celé třídy po čtyřměsíčním ověřování jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“.

Ze zjištěných výsledků jsme se dozvěděli, že osm z dvanácti dětí s mateřským jazykem češtinou dosáhlo 100% úspěšnosti ve znalosti vytyčené slovní zásoby. Závěrečný stav znalosti slovní zásoby u českých dětí se posunul na průměrnou znalost 39,42 slov z celkového počtu 40 slov.

U dětí-cizinců byl posun ve znalosti slovní zásoby v porovnání s počátečním stavem znalosti slov po čtyřměsíčním ověřování jazykového programu značně výraznější. Z počátečního stavu, který nečinil ani poloviční znalost ve vybraných podstatných jménech se děti-cizinci posunuly na průměrnou znalost 33,75 slov, což je téměř totožný výsledek s počátečním stavem českých dětí ve znalosti vybraných slov. V posttestu označilo nejúspěšnější dítě s OMJ správně 36 slov z celkového počtu 40. Tento cizinec byl nejúspěšnější i v pretestu. Nejméně úspěšné cizinecké dítě česky pojmenovalo 30 slov, což je velký posun ve srovnání s počátečním stavem znalosti 14 slov.

Posttestem jsme se dozvěděli, že realizací jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ narostla slovní zásoba u všech dětí. Průměrný závěrečný stav vybrané třídy MŠ činí znalost 38,19 slov z celkového počtu 40 slov.

Komentář: Slovní zásoba narostla u každého dítěte ve vybrané třídě MŠ. Zejména u dětí-cizinců můžeme konstatovat, že metody, které jsme na základě teoretické části této bakalářské práce vybrali do jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ jsou vhodné a nápomocné pro jazykový rozvoj dětí. Výsledky poukazují, že vizuálními prvky, vhodnými aktivitami a komunikací, se děti-cizinci výrazně zlepšují v druhém jazyce.

Pro zajímavost můžeme uvést vzdělávací oblasti a konkrétní slova, která dětem činila před realizováním programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ největší problém a naopak slova, která byla pro děti známá. Nejvíce slov děti neznaly ve vzdělávací oblasti „Dítě a svět“. Konkrétně slova, která spadají do metodického listu „Město a prostředí okolo mě“ byla pro děti nejvíce složitá. Nejslabším podstatným jménem se ukázalo slovo „(autobusová) zastávka“, které správně pojmenovalo pouze 5 dětí z celkového počtu 16 dětí ve vybrané třídě. Slovo „nemocnice“ znalo 7 dětí, následovalo slovo „škola“, kterou správně označilo 8 dětí a nejlepšího výsledku dosáhlo slovo „hřiště“, které pojmenovalo 11 dětí. Tato slova byla obtížná pro děti s mateřským jazykem češtinou i děti-cizince. Výsledek může být zapříčiněn tím, že s vybranými slovy děti nemají praktickou zkušenost a nevyužívají je příliš často. Řada dětí se do MŠ dopravuje autem, což může být jeden z důvodů, proč je pro ně slovo „zastávka“ méně známé, oproti slovu „hřiště“ se kterým mají pravděpodobně větší zkušenost. Tímto se můžeme odkázat na následující oblast, ve které naopak téměř všechny děti vynikaly.

Vybraná třída dětí prokázala největší znalost ve vzdělávací oblasti „Dítě a jeho tělo“, do které jsme zařadili metodický list „Ovoce a zelenina“. Slovo „banán“ poznalo všech 16 dětí. I ostatní slova, kterými byla „hruška, mrkev, jablko, okurka“ poznala většina dětí. S těmito slovy se děti setkávají téměř denně. Každý den mají v MŠ ovoce a zeleninu, které pojmenovávají, tudíž slova dobře znají a mají s nimi praktickou zkušenost. Děti-cizinci byli v této oblasti také velmi úspěšní.

Ve zbylých metodických listech byly výsledky ve znalosti slovní zásoby u dětí velice individuální. Rozdílné výsledky mohou být zapříčiněny odlišnými zájmy dětí, které se pak projevují v jejich slovní zásobě. Za příklad můžeme uvést metodický list

„Pomůcky“. Některé děti pojmenovaly slova „lepidlo, nůžky, pastelky, tužka, guma“ zcela bez problému, jiné měly se znalostí slov v této oblasti potíže. Je pravděpodobné, že děti, které projevují zájem o tvoření, znají tuto slovní zásobu lépe než děti, pro které je zajímavější jiná oblast a věnují jí pozornost.

7.2 Vyhodnocení strukturovaného rozhovoru

Strukturovaný rozhovor probíhal v odpoledních hodinách v prostorách MŠ individuálně s paní učitelkou, která působí ve vybrané třídě MŠ. Paní učitelka pracovala společně s předškolními dětmi na plnění jednotlivých metodických listů obsažených v jazykovém programu „Učíme se a poznáváme nová slova“.

Otázka č. 1: Hodnotíte jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ jako vhodný pro rozvoj slovní zásoby u dětí předškolního věku?

Paní učitelka tvrdí, že rozšiřování slovní zásoby je u dětí v MŠ klíčové a tento program může být efektivní cestou k posílení komunikativních dovedností dětí a rozšíření slovní zásoby.

Otázka č. 2: Jsou podle Vás metodické listy vhodné pro výuku dětí-cizinců?

Paní učitelka se domnívá, že metodické listy jsou vhodné pro výuku dětí-cizinců zejména z důvodu, že jsou propojené s obrázky a slovy z běžného života. Dále zdůrazňuje, že vizuální prvky pomáhají těmto dětem k lepšímu porozumění a zapamatování slov.

Otázka č. 3: Byly pro Vás metodické listy srozumitelné?

Paní učitelka oceňuje podrobný návod k jednotlivým listům, díky kterému věděla, jak s metodickými listy pracovat, a tudíž pro ni byly srozumitelné. Dále konstatuje, že kvalitní metodika výrazně podporuje výuku.

Otázka č. 4: Jsou metodické listy pro děti pochopitelné?

Paní učitelka uvádí příklad metodického listu „Počasí“, který byl pro děti složitý. I po vysvětlení a individuální práci měly některé děti problém s pochopením. Zbylé metodické listy byly pro děti pochopitelné.

Otázka č. 5: Jsou autorské obrázky pro děti zajímavé? Co je nejvíce zaujalo?

Paní učitelka se domnívá, že obrázky byly pro děti přitažlivé zejména z důvodu, že obsahem byly běžné věci ze života, které děti znají. Dále říká, že obrázky určitě mohou zvýšit motivaci dětí k učení.

Otázka č. 6: Objevily se při práci s metodickými listy nějaké potíže?

Podle paní učitelky byly metodické listy dobře zpracované a přidání metodického návodu přispělo k bezproblémovému požívání. Při práci s jednotlivými listy se nevyskytly žádné potíže.

Otázka č. 7: Hodnotíte přiložená pexesa jako vhodnou formu pro procvičování slovní zásoby? Měly děti zájem hrát pexeso na základě metodických listů?

Paní učitelka zdůrazňuje, že pexeso je efektivní formou pro procvičování slovní zásoby a domnívá se, že děti bavilo hrát pexeso především z důvodu, že se s obrázky seznámily již v metodických listech. Dále konstatuje, že učení podporované hrou je pro děti zábavné.

Otázka č. 8: Máte k metodickým listům připomínky či doporučení? Je podle Vás třeba něco změnit, popřípadě doplnit?

Paní učitelka nemá k metodickým listům žádné připomínky ani doporučení a říká, že zejména doprovodné obrázky, které mají pestrou barevnost, byly pro děti poutavé.

Závěr

Komunikace je nedílnou součástí lidského života. Prostřednictvím komunikace si lidé sdělují informace, sdílí své myšlenky, pocity a emoce. Současně je komunikace důležitá pro fungování ve společnosti a utváření vztahů mezi lidmi. Z tohoto důvodu by ji měla být věnována výrazná pozornost již v MŠ. Rozvíjení jazykových dovedností je v předškolním vzdělávání klíčové pro úspěšnost dětí ve škole i budoucím životě. Pro pedagogy je rozvoj jazykových dovedností náročným úkolem, protože každé dítě je jedinečné a potřebuje jiné množství času.

Na základě odborných zdrojů se v teoretické části bakalářské věnujeme vývoji řeči a komunikace od narození do tří let věku dítěte. Podrobněji se zaměřujeme na předškolní věk, který v této části charakterizujeme. Popisujeme vývoj poznávacích procesů dítěte předškolního věku. Konkrétně se věnujeme na paměti a vnímání, které jsou důležité pro rozvoj jazykových dovedností dítěte. Na tuto část navazuje kapitola zabývající se jazykovou výchovou v MŠ se záměrem porovnat jazykovou výchovu českých dětí a dětí-cizinců. Jakýmsi důležitým „stavebním kamenem“ pro praktickou část této bakalářské práce je kapitola seznamující s vhodnými metodami pro rozvoj jazykových dovedností v MŠ, které následně využíváme ve vytvořeném jazykovém programu „Učíme se a poznáváme nová slova“.

V praktické části bakalářské práce byly vytyčeny dva cíle. Prvním cílem bylo vytvořit jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“, který bude naučný pro děti předškolního věku a současně využitelný pro děti z cizojazyčně odlišného prostředí v oblasti rozvoje slovní zásoby. Sestavený jazykový program se skládá z osmi metodických listů a obsahuje v součtu 40 podstatných jmen, která byla pro děti zpracována formou autorských obrázků. Vybranými aktivitami v metodických listech jsme se snažili docílit nárůstu slovní zásoby v určitém tématu u všech dětí ve vybrané třídě MŠ. Druhým cílem bylo zmíněný program ověřit v prostředí MŠ. Výzkum se uskutečňoval po dobu čtyř měsíců a v průběhu šetření byly použity dvě výzkumné metody. První metodou byl akční výzkum, ve kterém jsme ke sběru dat počátečního a závěrečné stavu předškolních dětí ve znalosti slovní zásoby realizovali pretest a posttest. Druhou použitou metodou byl strukturovaný rozhovor obsahující osm otázek zaměřených na jazykový program. Rozhovor byl realizován s paní učitelkou, která působí

ve třídě dětí, kde šetření probíhalo. Použitými výzkumnými metodami jsme se snažili odpovědět na čtyři předem vytyčené výzkumné otázky.

Cílem první otázky bylo zjistit, **zdali umožňuje jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ rozšíření slovní zásoby u dětí předškolního věku.** Před čtyřměsíčním ověřováním jazykového programu jsme prostřednictvím pretestu zjistili počáteční stav znalosti slovní zásoby všech dětí. Přestože byly mezi dětmi s mateřským jazykem češtinou a dětmi-cizinci značné rozdíly, můžeme tvrdit, že program „Učíme se a poznáváme nová slova“ umožňuje rozšíření slovní zásoby u dětí předškolního věku, protože slovní zásoba narostla u všech dětí ve vybrané třídě MŠ. Na základě zkušeností je vhodné využít metodické listy již u tříletých dětí s mateřským jazykem češtinou, pro které by mohl být jazykový program z hlediska nárůstu slovní zásoby více užitečný. Paní učitelka hodnotí celý program jako efektivní cestu k rozvoji slovní zásoby u dětí v MŠ.

Následující otázka zjišťovala, **zdali je jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ naučný i pro děti-cizince v MŠ.** Strukturovaným rozhovorem jsme se dozvěděli, že propojení metodických listů s vizuálními prvky usnadňuje dětem-cizincům porozumění a zapamatování nových slov. Dle závěrečných výsledků můžeme konstatovat, že jazykový program je naučný i pro děti-cizince, jelikož znalost slovní zásoby, která zpočátku nedosahovala ani poloviční úspěšnosti vybraných podstatných jmen po čtyřměsíčním ověřování jazykového programu narostla u všech cizineckých dětí. Závěrečný stav činí průměrně 84% úspěšnost poznání podstatných jmen. Ověřením programu jsme zjistili, že metodické listy je vhodné poskytnout dětem-cizincům již na počátku vzdělávání v českém jazyce.

Ve třetí otázce jsme se zabývali aktivitami, **kteřé paní učitelka vidí jako nejpřínosnější pro rozvoj slovní zásoby.** Za skvělou formu procvičování slovní zásoby považuje paní učitelka pexeso obsahující barevné obrázky, které jsou pro děti přitažlivé. Také tvrdí, že učení podporované hrou je pro děti velmi efektivní.

Cílem poslední otázky bylo zjistit, **zdali naplňují zvolené aktivity vytyčené cíle programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ a zdali bude nutné na základě strukturovaného rozhovoru jazykový program upravovat.** Úspěšné výsledky dětí ve vybrané třídě MŠ v oblasti znalosti vytyčené slovní ukazují, že slovní zásoba vzrostla u všech dětí, a tak můžeme aktivity obsažené v jazykovém programu označit jako naplňující pro vytyčené cíle. Paní učitelka nemá k jazykovému programu žádné

připomínky ani doporučení tudíž není nutné na základě strukturovaného rozhovoru jazykový program upravovat.

Psaním této bakalářské práce jsem se utvrdila v tom, jak důležité je u dětí rozvíjet slovní zásobu, která má značný vliv na celkový vývoj dítěte a fungování ve společnosti i mezi svými vrstevníky. Zejména tvorbou jazykového programu „Učíme se a poznáváme nová slova“ jsem si uvědomila, že slovní zásobu a celkový jazykový rozvoj dítěte můžeme podporovat jednoduchými metodami, jako je práce s knihou a obrázky, využití říkanek, her a jednoduchých textů nebo práce s různými metodickými listy.

Věřím, že vytvořený jazykový program „Učíme se a poznáváme nová slova“ bude užitečný pro pedagogy MŠ při jazykové výchově všech dětí a individuální práci s dítětem, které pochází z cizojazyčně odlišného prostředí.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2015. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0658-1.

KIDD, J., LYNCH, CH., 2002. *Cvičení pro rozvoj řeči*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-571-7.

KOŤÁTKOVÁ, S., PRŮCHA, J., 2013. *Předškolní pedagogika: Učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.

KRYČOVÁ, M., 2018. *Činnosti k rozvoji řečových dovedností dětí v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-376-6.

KUTÁLKOVÁ, D., 2010. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-3038-6.

MATĚJČEK, Z., 2013. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0519-7.

MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I., (eds.), 2015. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0977-5.

NOVÁKOVÁ, E., 2020. *Kvalitní inkluzivní vzdělávání v Liberci: společné vzdělávání všech dětí bez rozdílu jejich individuálních potřeb, informační brožura pro veřejnost*. LIBEREC. Reg. číslo: CZ.02.3.61/0.0/0.0/16_021/0005078

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠMELOVÁ, E., PRÁŠILOVÁ, M., a kol., 2018. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál. ISBN 978-80-2621302-4.

THOROVÁ, K., 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, M., 2005. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Portál. ISBN 80-246-0956-8.

ZÁLESKÁ, K., 2020. *Podpora školní adaptace dětí-cizinců*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-9649-3.

ŽÁČEK, J., 2002. *Žáčková encyklopedie pro žáčky*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01088-7.

Internetové zdroje

JANÍK, T., 2003. *Akční výzkum pro učitele: příručka pro teorii a praxi* [online]. Brno: Masarykova univerzita. [cit. 2024-01-08]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1441/>

Kurikulum češtiny jako druhého jazyka pro předškolní a základní vzdělávání [online].

Aktualizováno 21. 9. 2021. Praha: MŠMT. [cit. 2023-10-09]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/file/55831/>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Aktualizováno 1. 9.

2021. Praha: MŠMT. [cit. 2023-09-08]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>

LINHARTOVÁ, T., 2018. *Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách*

[online]. META. [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: [https://meta-ops.eu/wp-](https://meta-ops.eu/wp-content/uploads/2022/08/)

[content/uploads/2022/08/](https://meta-ops.eu/wp-content/uploads/2022/08/)

Seznam příloh

Příloha A – **Metodický list č. 1** – Oblečení (ukázka práce dítěte)

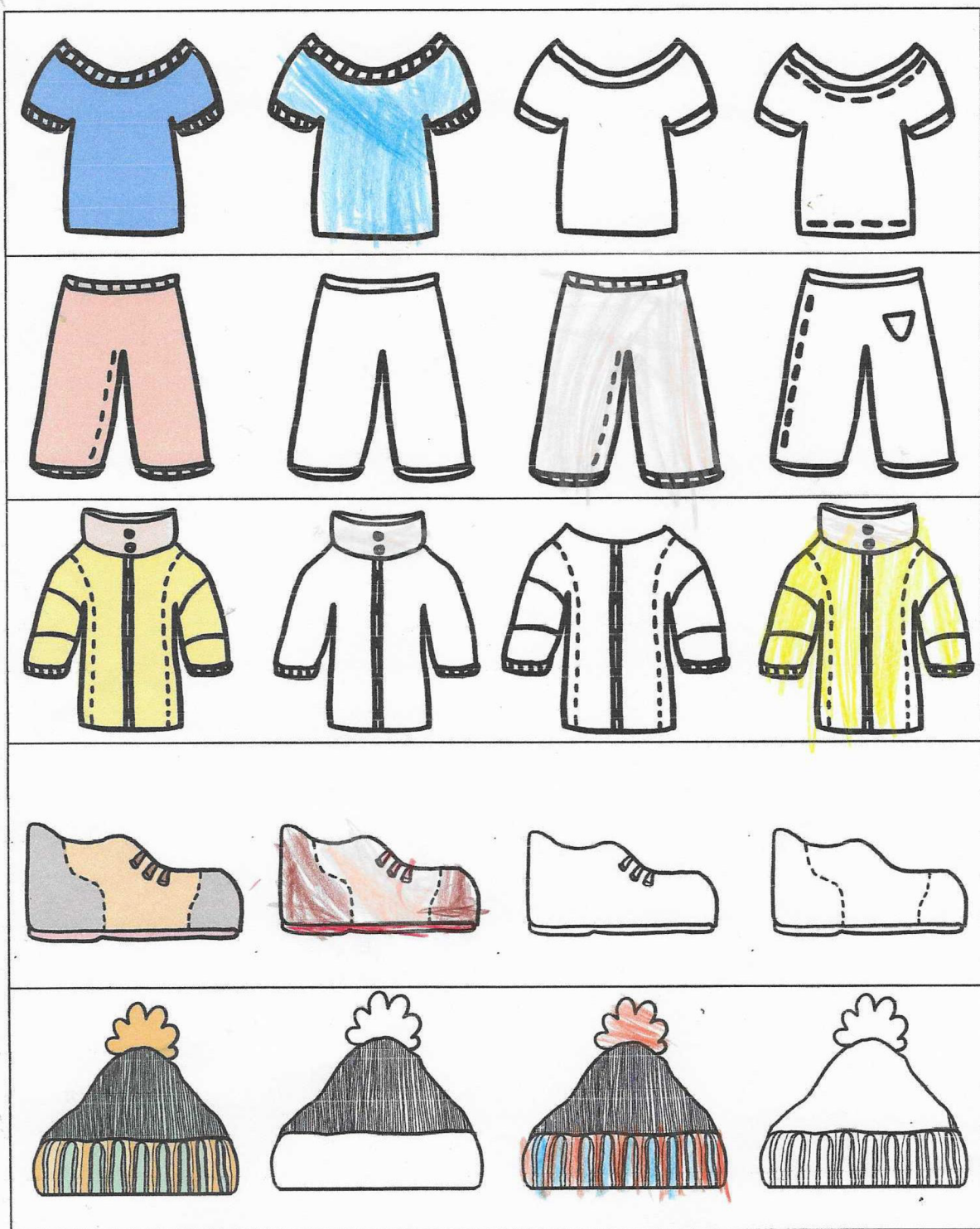
Příloha B – **Metodický list č. 2** – Ovoce a zelenina (ukázka práce dítěte)

Příloha C – **Metodický list č. 4** – Pomůcky (ukázka práce dítěte)

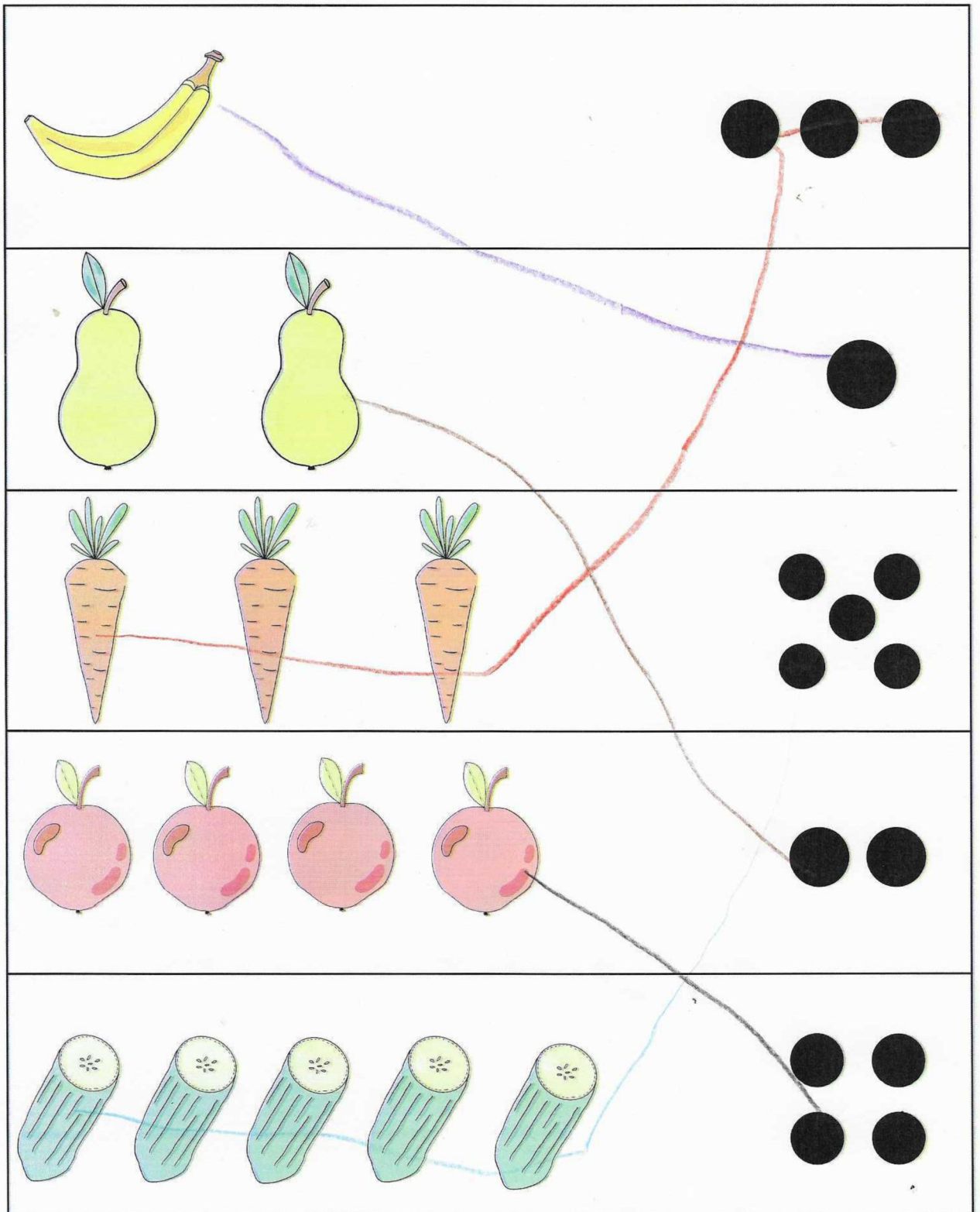
Příloha D – **Metodický list č. 5** – Můj kamarád (ukázka práce dítěte)

Příloha E – **Metodický list č. 7** – Počasí (ukázka práce dítěte)

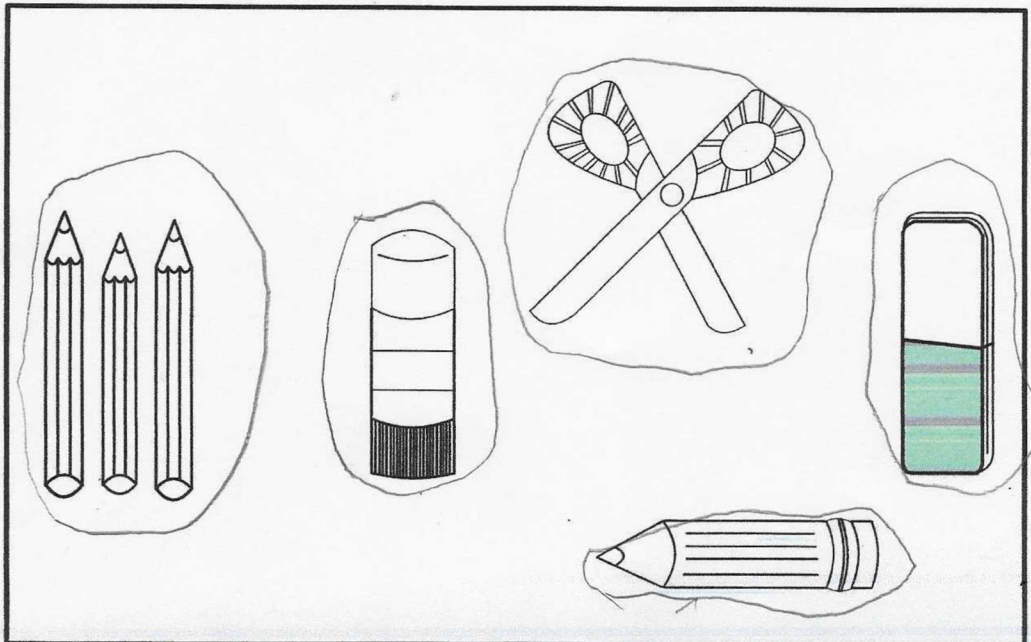
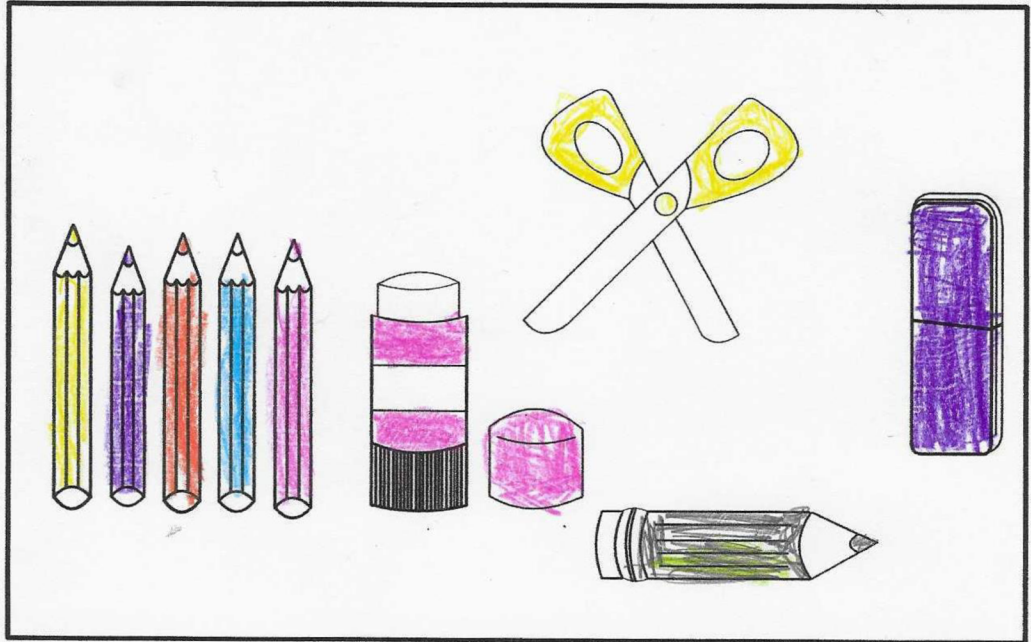
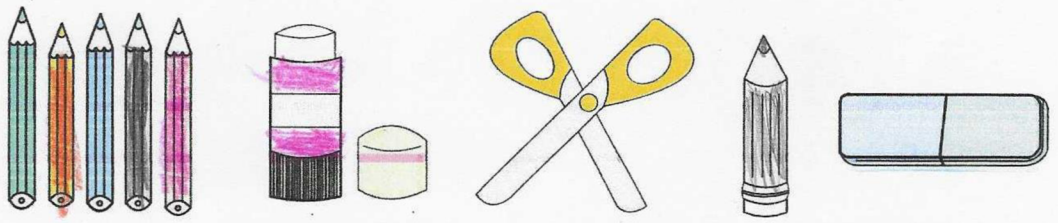
Příloha A Metodický list č. 1 – Oblečení (ukázka práce dítěte)

Příloha B Metodický list č. 2 – Ovoce a zelenina (ukázka práce dítěte)

Příloha C Metodický list č. 4 – Pomůcky (ukázka práce dítěte)

Příloha D Metodický list č. 5 – Můj kamarád (ukázka práce dítěte)

Příloha E Metodický list č. 7 – Počasí (ukázka práce dítěte)

